

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים בעניינים מינהליים

עע"מ 2484/23

לפני : כבוד ממלא מקום הנשיא ע' פוגלמן
כבוד השופט א' שטיין
כבוד השופטת ר' רונן

המערערים : 1. עזניה קלמנט
2. בן ימזאל קלמנט
3. בת שבע קלמנט
4. הדסה קלמנט
5. אליטל קלמנט
6. ברקאי קלמנט
7. קציעה קלמנט
8. אליעזר קלמנט

נ ג ד

המשיבה : משרד הפנים – רשות האוכלוסין וההגירה

ערעור על פסק הדין של בית המשפט המחוזי בבאר שבע
בשבתו כבית משפט לעניינים מינהליים בעת"מ 54499-07-
22 מיום 6.2.2023, שניתן על ידי כב' השופט גד גדעון

תאריך הישיבה : כ"ח בכסלו התשפ"ד (11.12.2023)

בשם המערערים : עו"ד יפית וייסבך

בשם המשיבה : עו"ד רועי שויקה

פסק-דין

השופטת ר' רונן:

פלוני הוא קטין ותושב הארץ. אחד מהוריו של פלוני התגייר ורכש אזרחות מכוח שבות לאחר שפלוני נולד. האם פלוני זכאי לאזרחות מכוח סעיף 8(א) לחוק האזרחות, התשי"ב-1952 (להלן: חוק האזרחות או החוק)? זוהי השאלה המתעוררת בערעור שלפנינו על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בבאר שבע בשבתו כבית משפט לעניינים מינהליים מיום 6.2.2023 (כב' השופט ג' גדעון) בעת"מ 54499-07-22 – אשר השיב על שאלה זו בשלילה.

1. המערערים הם בני משפחה אחת, כאשר המערער 8 הוא אביהם של המערערים 7-1 (להלן: האב או המערער). בשנים 2001-2003 הגיעו לארץ האב, רעייתו וארבעת ילדיהם – הם המערערים 4-1 (ילידי השנים 1996; 1997; 1998; ו-2000). בני המשפחה הגיעו ארצה באמצעות אשרות ביקור (תייר). הם השתקעו בעיר דימונה כחלק מ"קהילת העבריים". לאחר שהגיעו ארצה, נולדו לבני הזוג שלושה ילדים נוספים ב'לידות בית' – הם המערערים 5-7 (ילידי השנים 2002; 2003; ו-2005). למשיבה לא היה ידוע על קיומם של המערערים 5-7, שכן הודעה על דבר לידתם לא נמסרה לרשויות בישראל כמתחייב על פי חוק. אם כן, המערערים 4-1 נולדו בארה"ב והם בעלי דרכון אמריקאי; בעוד שהמערערים 5-7 נולדו בישראל והם אינם בעלי כל אזרחות.

בשנת 2005 האב התגייר בקהילה יהודית מוכרת בארה"ב. בשנת 2006, הוא עלה ארצה וקיבל אזרחות מכוח שבות. מאז הוא לא יצא מישראל, והוא חי יחד עם רעייתו וילדיו בדימונה. מדברי המשיבה עולה כי בראיון שנערך לו על ידי הסוכנות היהודית במסגרת הליך קבלת המעמד, דיווח האב באופן כוזב כי הוא רווק ללא ילדים, וכי הוא מאורס לאישה אחרת (שאינה רעייתו ואם ילדיו) שעברה לצדו את תהליך גיור. זאת, כאמור, כאשר באותה שעה רעייתו של האב ושבעת ילדיהם התגוררו בארץ. עם הגיעו ארצה, מסר האב למינהל האוכלוסין אותה הצהרה שקרית בעת מילוי טופס בקשה לקבלת מסמכים מזהים, והוא נרשם כרווק ללא ילדים במרשם האוכלוסין.

לאחר הגיור, בשנים 2007-2017 נולדו לאב ולרעייתו חמישה ילדים נוספים, שהצעירה שבהם נפטרה בדמי ימיה ממחלה קשה.

2. החל משנת 2014 החל האב לפעול על מנת להסדיר את מעמד ילדיו. בשנת 2014 הוא פתח בהליך להוכחת אבהות בבית המשפט לענייני משפחה בבאר שבע (תמ"ש 42830-01-14; להלן: תביעת האבהות). ביום 23.6.2016 ניתן פסק דין שקבע (על סמך בדיקת רקמות) כי האב ורעייתו הם ההורים הביולוגיים של 11 ילדיהם, ובכללם המערערים 7-1.

בהמשך לכך, ובהסתמך על פסק הדין בתביעת האבהות, פנה האב בשנת 2016 למשיבה בבקשה למתן אזרחות לכל 11 ילדיו. ביום 18.9.2019 דחתה המשיבה את בקשת המערער. המשיבה קבעה כי שבעת ילדי המערער שנולדו בטרם גיורו וקבלת האזרחות שלו (המערערים 1-7 בערעור זה) אינם זכאים לקבלת אזרחות. כאשר לארבעת ילדי

המערער שנולדו לאחר קבלת האזרחות – נקבע כי הם יקבלו רישיון ישיבה ארעי בישראל (מסוג א/5), עד שתושלם בדיקה של נסיבות גיורו של המערער, כדי לבחון האם קיבל את מעמדו כאזרח בישראל כדין.

המערער ניהל הליך משפטי בגדרו עתר לכך שהמשיבה תעניק אזרחות לכל ילדיו (עת"מ 30320-04-19; להלן: העתירה הקודמת). ביום 31.12.2019 הגיעו המערער והמשיבה להסכמה – שקיבלה תוקף של פסק דין – שלפיה ארבעת הילדים שנולדו בארץ לאחר שהאב התגייר, יקבלו אזרחות מכוח לידתם בארץ להורה שהוא אזרח ישראלי. במסגרת ההסכמות נקבע כי "אין במתן מעמד האזרחות לעותרים 5-8 כדי להעניק זכות או מעמד בישראל לצד שלישי שאינו אחד הצדדים להסכמה דנן".

3. אם כן, בכל הנוגע לשאלת המעמד, ילדיו של המערער מחולקים לשלוש קבוצות. האחת, המערערים 1-4 (ילידי 1996-2000) – ילדי המערער שנולדו בארה"ב. הם בעלי דרכון אמריקאי, ומאז שהגיעו ארצה הם שוהים בישראל באופן בלתי חוקי. השנייה, המערערים 5-7 (ילידי 2001-2005) – ילדי המערער שנולדו בישראל ב'לידות בית' לפני גיורו של האב. דבר לידתם לא נודע לרשויות, ועל כן הם מחוסרי כל אזרחות. השלישית, קבוצת הילדים שאינם צד לערעור (ילידי 2007-2015), ילדי המערער שנולדו בישראל לאחר גיורו של האב. הם קיבלו אזרחות מכוח לידתם בישראל במסגרת פסק הדין המוסכם בעתירה הקודמת.

ההליך דנן

4. ביום 27.7.2020 פנה האב למנכ"ל המשיבה בבקשה למתן אזרחות למערערים 1-7 – הם שבעת ילדיו שלא זכו למעמד מכוח פסק הדין בעתירה הקודמת. המערער הדגיש כי ילדיו גדלו והתחנכו בישראל וכי הם חיים בחזקתו ובחזקת רעייתו כל חייהם. נטען כי אין מקום להפריד בין ילדי המשפחה – שכולם בניו ובנותיו של המערער שהוא אזרח, ואשר חיים יחדיו כל חייהם.

הבסיס הנורמטיבי שעמד ביסוד בקשת המערער היה סעיף 8 לחוק האזרחות. הוראת סעיף 8 מורה כי "התאזרחותו של אדם מקנה אזרחות לילדו הקטין", כאשר הקטין היה תושב ישראל ביום ההתאזרחות. המערער טען כי בשעה שהוא קיבל אזרחות, המערערים 1-7 היו קטינים ותושבי ישראל – ומשכך הם זכאים לקבלת אזרחות.

5. ביום 29.12.2020 השיבה נציגת המשיבה לבקשת המערער. היא טענה בתשובתה כי בניגוד לעמדת המערער, סעיף 8 לחוק האזרחות אינו חל על המערערים 7-1. זאת מאחר שסעיף 8 חל אך ורק על ילדיו הקטינים של מי שהתאזרח לפי סעיפים 5-7 לחוק האזרחות, ולא על מי שקיבל אזרחות מכוח שבות. האב קיבל את אזרחותו מכוח שבות (לפי סעיף 2 לחוק), ולא מכוח התאזרחות (לפי סעיפים 5-7) – ועל כן המערערים 7-1 אינם זכאים לקבל אזרחות. עוד נטען כי סעיף 8 חל רק על ילדים קטינים הרשומים בקובץ מרשם האוכלוסין, בעלי מעמד בישראל, הנכללים בבקשת ההורה להתאזרחות – וכי המערערים 7-1 אף אינם עומדים בתנאים אלה.

6. אף על פי כן, המערער הגיש בקשות פרטניות לקביעת תור להגשת בקשה להתאזרחות עבור המערערים 7-1 – אשר כולן נדחו בהחלטת המשיבה מיום 19.10.2021. בהחלטתה, חזרה המשיבה על עמדתה מיום 29.12.2020; וערר פנימי שהוגש על החלטה זו נדחה ביום 6.6.2022.

7. בעקבות כך, הגישו המערערים ביום 26.7.2022 את העתירה נושא הערעור לבית המשפט המחוזי. בעתירה נטען כי החלטת המשיבה לדחות את בקשות המערערים 7-1 למתן אזרחות היא בלתי סבירה, מנוגדת לפסיקות בית המשפט העליון ונסמכת על פרשנות מוטעית של סעיף 8 לחוק האזרחות כמפורט לעיל. זאת כאשר לשיטת המערערים, יש לדחות את פרשנות המשיבה לסעיף 8 לחוק האזרחות, ולקבוע כי הסעיף חל על ילדיו של כל אדם שקיבל אזרחות.

המערערים הוסיפו וטענו כי לפי בג"ץ 3353/18 קליבורן נ' משרד הפנים (22.9.2020) (להלן: עניין קליבורן), סעיף 8 חל גם על קטין שהיה מחוסר מעמד בישראל במועד ההתאזרחות של ההורה, והוא רלוונטי אף אם הקטין התבגר מאז – כל עוד בשעת התאזרחות ההורה מרכז חייו של הקטין היה בישראל. עוד צוין בעתירה כי פסק הדין בעתירה הקודמת הוביל למצב שבו בני המשפחה מפוצלים – בעוד שארבעת האחים הצעירים במשפחה זכו לאזרחות, המערערים 7-1 נעדרו מעמד בישראל.

נוסף על כך, המערערים טענו בעתירה כי קיימת עילה נוספת שמכוחה ניתן להעניק אזרחות למערערים 7-5 בלבד – וזאת לפי סעיף 4א(א) לחוק האזרחות המאפשר מתן אזרחות למי שנולד בישראל ואינו מחזיק באזרחות אחרת.

8. המשיבה השיבה לעתירה, וטענה כי סעיף 8 מוגבל בתחולתו אך ורק לילדיו הקטינים של מי שהתאזרח לפי סעיפים 5-7 לחוק האזרחות. המשיבה אף העלתה טענות

שונות בדבר חוסר ניקיון כפיו של המערער, ובנוגע לשיהוי שנפל בהגשת הבקשות למתן אזרחות למערערים 1-7, שנים רבות לאחר שהאב קיבל את אזרחותו.

עוד טענה המשיבה כי העתירה מוקדמת בכל הנוגע לטענות המערערים 5-7 בעניין סעיף 4א(א) לחוק האזרחות – שכן בקשה מכוח עילה זו לא הוגשה לרשות בהתאם לנוהל המתאים שכותרתו: "נוהל הטיפול באזרחות מכוח לידה וישיבה סעיף 4א" (נוהל 4.3.0001) (להלן: נוהל 4.3.0001).

9. ביום 27.11.2023 התקיים דיון בעתירה בבית המשפט המחוזי, והצדדים העלו טענותיהם לפניו. מלבד המחלוקת בדבר פרשנות סעיף 8 לחוק האזרחות, באת-כוח המערערים הוסיפה וטענה בדיון לעילה נוספת שלא הופיעה בכתובים, שמכוחה זכאים המערערים לשיטתה למתן אזרחות – והיא מכוח סעיף 4א(א) לחוק השבות, התש"י-1950. לטענתה, על פי פסיקת בית המשפט העליון, במקרים שבהם מתבקש ליתן אזרחות לילד של גר שנולד בטרם גיורו, יש לבחון זאת דרך מבחן "קשר הגורל" ולא על בסיס מבחן פורמלי. בא-כוח המשיבה התנגד להעלאת טענה זו, בהיותה הרחבת חזית. זאת מאחר שמדובר בטענה שעלתה לראשונה בדיון בעל-פה ולא הופיעה בעתירה.

באת-כוח המערערים הוסיפה וטענה כי המערערים 5-7 זכאים לאזרחות אף מכוח סעיף 4א(א) לחוק האזרחות, מאחר שהם נולדו בארץ והם עומדים בכל תנאי הסעיף. בטיעונה בעל-פה בפני בית המשפט המחוזי היא עמדה על כך שהסיבה לכך שמערערים אלה לא הגישו בקשה מסודרת לפי נוהל 4.3.0001, היא שלא ניתן להגיש שתי בקשות מקבילות. ואולם הטענה ביחס לזכות לאזרחות מכוח לידה לפי סעיף 4א(א) לחוק האזרחות נכללה בבקשות שהוגשו למשיבה ובנימוקי הערר הפנימי שהוגש ונדחתה. בא-כוח המשיבה לעומת זאת עמד על כך שמדובר בעתירה מוקדמת, מאחר שלא הוגשה למשיבה בקשה בעילה זו על פי הפרוצדורה הנדרשת.

פסק דינו של בית המשפט המחוזי

10. ביום 6.2.2023 ניתן פסק דינו של בית משפט קמא, שדחה את עתירת המערערים.

בית המשפט קבע כי חוק האזרחות מבחין בין מסלול של קבלת אזרחות מכוח שבות (לפי סעיף 2 לחוק); למסלול של קבלת אזרחות מכוח התאזרחות (לפי סעיפים 5-8 לחוק). נפסק כי התיבה "התאזרחותו של אדם מקנה אזרחות גם לילדו הקטין" שברישא

של סעיף 8 לחוק, מתייחסת אך ורק להורה שקיבל אזרחות מכוח התאזרחות, ולא להורה שניתנה לו אזרחות מכוח שבות. זאת מפני שסעיף 2 לחוק (העוסק באזרחות מכוח שבות) – אינו מכיל את המונח 'התאזרחות'; ולעומת זאת סעיפים 5-7 לחוק משתמשים במונח זה, הן בגוף הוראות החוק והן בכותרות של סעיפי החוק. על כן, הזכאות של קטין לאזרחות בעקבות קבלת האזרחות של הורה, חלה אך על ילדים של מי שקיבלו אזרחות מכוח התאזרחות. עוד נקבע כי אין בפסיקה בעניין קליבורן בכדי לתמוך בפרשנות העותרים, שכן בשונה מענייננו – שם הורה בית המשפט על מתן אזרחות לבתו של אזרח שרכש אזרחות מכוח התאזרחות לפי סעיף 5, ולא מכוח שבות.

בית המשפט המחוזי קבע כי פרשנות תכליתית מוליכה אף היא לאותה מסקנה. בית המשפט הבהיר כי חוק השבות קובע הסדר ייחודי, שלם וממצה לעניין רכישת אזרחות מכוח שבות ליהודים ולצאצאיהם. לפיכך, אין "להרכיב" את הוראות חוק השבות על הוראות חוק אחרות, שאינן עוסקות בהיקף הזכאים לאזרחות מכוח היותם יהודים או קרובים ליהודי.

בית המשפט קיבל את עמדת המשיבה באשר לטענה בדבר זכאותם של המערערים 1-7 באזרחות מכוח סעיף 4א(א) לחוק השבות. הוא קבע כי מדובר בטענה שעלתה רק במסגרת הדיון בעל-פה בעתירה, וכי אין לדון בה מאחר שהמערערים לא הגישו למשיבה כל בקשה לקבלת אזרחות מכוח שבות. אף לגופו של עניין קבע בית המשפט כי המערערים אינם זכאים לאזרחות מכוח שבות, וזאת בהסתמך על בג"ץ 7638/10 טפרה נ' שר הפנים (29.4.2014) (להלן: עניין טפרה) שקבע כי ילדיו של גר שנולדו בטרם הגיור נדרשים להתגייר בעצמם על מנת לקבל אזרחות מכוח חוק השבות.

מטעמים דומים, דחה בית משפט קמא אף את הטענה כי המערערים 5-7 זכאים לאזרחות מכוח לידה לפי סעיף 4א(א) לחוק האזרחות. אף ביחס לטענה זו נקבע כי מדובר בעתירה מוקדמת, וכי אין לדון בה עד שהמערערים ימצו את ההליך המינהלי.

הערעור

11. המערערים לא השלימו עם פסק הדין של בית משפט קמא – ומכאן הערעור. ככלל, טענות המערערים מתחלקות לשלושה ראשים מרכזיים.

ראשית, וזהו לב הערעור, המערערים טוענים כי הם זכאים לאזרחות מכוח התאזרחות לפי סעיף 8 לחוק (להלן: הטיעון מכוח התאזרחות). כפי שפורט לעיל,

המערערים סבורים כי בית המשפט המחוזי שגה בפרשנות המצומצמת שנתן לסעיף 8 לחוק, שלפיה הוא חל רק על ילדים להורה שקיבל אזרחות לפי סעיפים 5-7. לשיטתם, המונח "התאזרחותו של אדם" הקבוע בלשון סעיף 8 רחב דיו כדי לכלול כל הליך שבו אדם קיבל אזרחות, ואין להבדיל בין מי שקיבל אזרחות מכוח סעיפים 5-7 ובין מי שקיבל אזרחות מכוח סעיף 2 לחוק. המערערים גורסים כי יש לפרש את סעיף 8 לחוק בהתאם לתכלית החוק – שהיא למנוע הפרדה בין הורים לילדיהם המתגוררים יחד בארץ. עוד נטען כי סעיף 1 לחוק אינו מונה "סוגי אזרחויות" – אלא דרכים שבהן נקנית האזרחות הישראלית; ומשעה שהאזרחות נקנית, אין להפלות בין הזכויות המוקנות למשפחתו של האזרח על בסיס המסלול שבו האזרחות נתקבלה.

שנית, המערערים טוענים כי הם זכאים לאזרחות מכוח שבות, לפי סעיף 4א(א) לחוק השבות (להלן: הטיעון מכוח שבות). לעמדתם, הוראות סעיף 4א(א) – המקנות לילד ולנכד של יהודי זכאות שבות – חלות גם על ילדיו של גר שנולדו טרם הגיור, ולא רק על ילדיו שנולדו לאחר הגיור.

המערערים מציינים כי בשנת 1972 פרסם היועמ"ש דאז מאיר שמגר הנחיות שלפיהן יש להעניק אזרחות מכוח שבות לילדי הגר שנולדו בטרם הגיור (להלן: הנחיות שמגר); ואולם בשנת 2001 פרסם היועמ"ש דאז אליקים רובינשטיין הנחיות הפוכות – אשר קבעו כי אין ליתן אזרחות לצאצאי הגר שנולדו לפני גיורו (להלן: הנחיות רובינשטיין). לצד זאת, המערערים טוענים כי בפסיקה נקבע שהמבחן הקובע בסוגיה זו הוא מבחן "קשר הגורל" בין הילד להורה, ולא מבחן פורמלי נוקשה. נטען כי בענייננו מבחן זה מתקיים, וזאת מאחר שהמערערים כולם גרים בארץ במשך כמעט כל חייהם, יחד עם אביהם האזרח ואחיהם הקטנים שזכו אף הם באזרחות.

שלישית, נטען כי מערערים 5-7 זכאים לקבל אזרחות מכוח סעיף 4א(א) לחוק האזרחות (להלן: הטיעון מכוח לידה). מערערים אלה – כך נטען – נולדו בארץ וגרים בה מיום לידתם, והם מנועים מקבלת אזרחות אמריקאית מאחר שאין להם תעודת לידה רשמית. המערערים סבורים כי שגה בית המשפט המחוזי בעת שקיבל את טענת המשיבה בדבר אי-מיצוי ההליכים בעילה זו, שכן הם טענו לזכות מכוחה בחלק מהבקשות הפרטניות לקבלת אזרחות שהגישו למשיבה ובערר הפנימי שהוגש. ואולם המשיבה התעלמה מטענותיהם ולא נתנה להן מענה.

12. לעומתם, המשיבה טוענת בתשובתה כי דין הערעור להידחות. ראשית נטען כי דין הערעור להידחות על הסף מחמת חוסר ניקיון כפיים ועשיית דין עצמי מצד המערער.

זאת, מאחר שהוא קיבל את מעמדו תוך הסתרה מכוונת של מידע מהותי – עובדת קיומם של ילדיו ורעייתו. המערער הסתיר מידע זה בראיון שנערך לו בסוכנות היהודית במסגרת בחינת בקשתו לעלייה, וכן ביום עלייתו ארצה במסגרת בקשתו לקבלת מסמכים מזהים. כן הוסיפה המשיבה כי דין הערעור להידחות על הסף גם מחמת שיהוי – מפני שהמערער לא פעל על מנת להסדיר את מעמד ילדיו עד לשנת 2014, שאז הגיש את תביעת האבהות.

עוד נטען כי יש לדחות את הערעור אף לגופו. באשר לטיעון מכוח התאזרחות – סומכת המשיבה את ידיה על פרשנות בית המשפט המחוזי, שלפיה האב כלל לא "התאזרח" במשמעות הקבועה בחוק, אלא קנה את אזרחותו מכוח שבות. על כן ילדיו אינם זכאים להתאזרח מכוח מעמדו של אביהם על פי לשון סעיף 8 לחוק. נטען כי חוק השבות כולל את כל ההסדרים הרלוונטיים למתן מעמד לבני משפחתו של יהודי, ואין "להרכיב" עליהם את סעיף 8, אשר נועד לקבוע את דינם של ילדי אדם שהתאזרח לפי סעיפים 5-7 לחוק האזרחות. המשיבה הוסיפה כי מפסק הדין בבג"ץ 112/52 כלף ועיסה כליל כלף נ' שר הפנים, פ"ד ז 185 (1953) (להלן: עניין כלף) עולה כי הפרשנות המצמצמת לסעיף 8 לחוק היא הנכונה, שכן בית המשפט קבע שם כי יש להחיל את סעיף 8 אך ורק על ילדים להורים שהתאזרחו לפי סעיף 5.

באשר לטיעון מכוח שבות – המשיבה סבורה כי יש לדחות זאת מפני שהוא לא נטען במסגרת העתירה אלא עלה לראשונה בטיעון בעל-פה בבית המשפט המחוזי. בעתירה המקורית אף נכתב כי "אין חולק כי חוק השבות אינו חל על העותרים". אף לגוף העניין מפנה המשיבה להנחיות רובינשטיין שניתנו בשנת 2001; התקבלו בפסיקת בית המשפט העליון ובאו תחת הנחיות שמגר שקדמו להן. לפי הנחיות רובינשטיין "ילד של יהודי" על פי סעיף 4א(א) לחוק השבות הוא מי שבעת לידתו הורהו כבר היה יהודי – והמערערים 1-7 אינם נכללים בהגדרה זאת.

באשר לטיעון מכוח לידה, נטען כי דינו להידחות על הסף. זאת משום שהמערערים לא פנו בעניין זה לרשות בהתאם לנוהל הרלוונטי (נוהל מס' 4.3.0001). על כן, ההליך המינהלי בכל הנוגע לראש זה של הערעור לא הושלם, ואין להקדים ולנקוט בעניין הליכים משפטיים בטרם מיצויו.

13. להשלמת התמונה יצוין כי לאחר הגשת הערעור, הגישו המערערים 1-2 ו-5-7 ביום 28.8.2023 בקשה למשיבה לקבלת רישיון ישיבה בארץ מטעמים הומניטריים. ביום 11.12.2023 התקיים דיון לפנינו בערעור. בתום הדיון, לאחר ששמענו את טיעוני הצדדים

במלואם, הורינו כי המשיבה תעדכן אותנו בשאלת המעמד שיינתן למערערים בעקבות הבקשה שהגישו מטעמים הומניטריים. ביום 8.3.2024 הוגשה הודעה מטעם המשיבה שלפיה הוחלט כי למערערים 1-2 ו-5-7 יינתן רישיון ישיבה בארץ מסוג א/5; וכי למערערות 3-4 ניתן כבר בעבר רישיון מסוג ב/1 על בסיס בקשות שהוגשו והתקבלו על רקע קיום קשר זוגי עם בני זוג ישראליים. בתגובה להודעת המשיבה, הודיעו המערערים כי הם עומדים על דרישתם לקבלת אזרחות, וכי מתן הרישיון הארעי אינו מהווה סעד הולם למבוקשם. על כן התבקשנו ליתן פסק דין.

14. יצוין כי בד בבד עם הגשת הערעור, הוגשה בקשה לעיכוב ביצוע פסק דינו של בית המשפט המחוזי עד להחלטה אחרת, בקשה שהתקבלה ביום 18.4.2023 בהסכמת המשיבה (השופט א' שטיין).

דיון והכרעה

15. כאמור, מרכז דיוננו נעוץ בשאלת פרשנות המונח "התאזרחות" שבסעיף 8 לחוק האזרחות. האם, כפי שגורסים המערערים, מתייחס המונח לכל אדם אשר קיבל אזרחות – תהא העילה שבאמצעותה נקנתה האזרחות אשר תהא; או שמא, כפי שטוענת המשיבה, 'התאזרחות' משמעה רכישת אזרחות מכוח סעיפים 5-8 בלבד. כמו כן, ואם תתקבל עמדת המערערים במחלוקת הפרשנית, יהיה מקום לבחון האם בהינתן התנהלותו של המערער לאורך השנים, יש מקום להיעתר לטענותיו.

הטיעון מכוח התאזרחות – המסגרת הנורמטיבית

16. חוק האזרחות הוא דבר החקיקה הבלעדי המסדיר את התנאים לקבלת אזרחות במדינת ישראל. סעיף 1 לחוק מהווה "הוראה מבואית", המשרטטת מפה של משטר האזרחות הקבוע בחוק. הוראת סעיף 1 מחלקת את החוק למספר מסלולים נפרדים לקבלת אזרחות בהתאם לשבע עילות שמכוחן יכול אדם לקנות אזרחות, לאמור:

<p>7. אזרחות ישראלית נקנית –
מכוח שבות לפי סעיף 2,
מכוח ישיבה בישראל לפי סעיף 3,
מכוח לידה לפי סעיף 4,
מכוח לידה וישיבה בישראל לפי סעיף 4א,
מכוח אימוץ לפי סעיף 4ב,
מכוח התאזרחות לפי הסעיפים 5 עד 8,
או מכוח הענקה לפי סעיף 9.
לא תהיה אזרחות ישראלית אלא לפי חוק זה.</p>	מבוא

17. סעיף 2 לחוק מסדיר את התנאים לקניית אזרחות מכוח שבות. על פי הסעיף, כל אדם שזכאי לעלות לישראל לפי הוראות חוק השבות – יהא לאזרח ישראלי (בכפוף לחריגים הקבועים בחוק). סעיף 2 לחוק האזרחות הוא אומנם המקור המשפטי לקבלת אזרחות מכוח שבות – אך הוראות חוק השבות הן המפרטות את התנאים המקנים את זכות השבות, ממנה נגזרת הזכות לקבלת אזרחות מיידית (בג"ץ 2355/98 סטמקה נ' שר הפנים, פ"ד נג(2) 728, פסקאות 17-18 (1999) (להלן: עניין סטמקה)).

18. סעיפים 5-8 קובעים את המקרים בהם זכאי אדם לקבל אזרחות מכוח התאזרחות. סעיף 5, המוכתר "התאזרחות" מורה כי "בגיר שאיננו אזרח ישראלי יכול לקבל אזרחות ישראלית על ידי התאזרחות"; הסעיף מקנה לשר שיקול דעת ליתן אזרחות במסלול זה למי שעומד בתנאים הקבועים בסעיף, ובכללם – שהמבקש הוא בגיר; נמצא בישראל; זכאי לישיבת קבע בישראל; בעל רמת עברית מסוימת; השתקע בישראל או שיש בדעתו לעשות כן; ועוד. סעיף 6 מוסיף ומגדיר מספר מקרים חריגים בהם רשאי אדם לקבל אזרחות מכוח סעיף 5, אף כשמרבית התנאים המנויים בסעיף 5 אינם מתקיימים.

סעיפים 7 ו-8 מוסיפים ומרחיבים את הזכאות לאזרחות מכוח התאזרחות אף לזרים שהם בני משפחתו של אזרח ישראלי. כך, סעיף 7 מסדיר את התנאים והאופן שבהם בן-זוג של אזרח ישראלי רוכש אזרחות מכוח התאזרחות. סעיף 8 – שהוא העומד במוקד המחלוקת בין הצדדים – קובע כיצד יכול ילדו הקטין של אזרח לקנות אזרחות מכוח התאזרחות בכפוף לתנאים מוגדרים. החוק קובע כי:

התאזרחות של קטינים
8. (א) התאזרחותו של אדם מקנה אזרחות גם לילדו הקטין שביום ההתאזרחות היה תושב ישראל או תושב של אזור המוחזק על ידי צבא-הגנה לישראל והמתאזרח היה רשאי להחזיק בו.

(ב) היה הקטין אזרח חוץ ושני הוריו היו רשאים להחזיק בו ורק אחד מהם התאזרח, לא תוקנה לקטין אזרחות לפי סעיף קטן (א) אם הצהיר אחד ההורים שאין ברצונו שהקטין יהיה אזרח ישראלי.

סעיף 8 מסדיר אפוא את התאזרחותו של קטין נלווה. הוא קובע כי כשאדם מתאזרח במדינת ישראל, ילדו הקטין שהוא "תושב ישראל" יוכל להתלוות אליו ולקבל אזרחות מכוח התאזרחות. קטין יוכל אם כן לקנות אזרחות מכוח סעיף 8 בשני תנאים מצטברים – האחד, שהוא בן של הורה 'מתאזרח' שרשאי להחזיק בו; השני, שהוא עצמו "תושב ישראל" או האזור (עצ"מ 9102/12 קוזמינה נ' משרד הפנים רשות האוכלוסין ההגירה ומעברי הגבול, פסקה 12 (26.8.2014) (להלן: עניין קוזמינה)). להשלמת התמונה

יצוין כי סעיף 8(ב) מקנה לכל אחד מהוריו של קטין שהוא בעל אזרחות זרה זכות "וטו" להצהיר על התנגדותו להליך ההתאזרחות ולמנוע אותו.

19. בית משפט זה כבר נתן דעתו לתכליותיו של סעיף 8 לחוק, המבוססות בעיקר על עקרון טובת הילד ועל זכות היסוד לחיי משפחה (עניין קליבורן, בפסקה 33). בהתייחס לטובת הילד, הדגישה הפסיקה את החשיבות בכך שתובטח "אחידות בין מעמד ההורה לבין מעמד הקטין ולמנוע הפרדה ביניהם" (עניין קליבורן, פסקה 31). השוואת מעמד זו היא חיונית כדי למנוע מצבים שבהם המעמד האזרחי של ההורה והמעמד האזרחי של הילד נשענים על אדנים חוקיים שונים, כך שגורלו של כל אחד מהם תלוי בנסיבות אחרות. ילד שמעמדו האזרחי אינו תואם למעמד של ההורה שלו נתון בחוסר ודאות תמידית לכך שימשיך לגדול בחיק משפחתו. סעיף 8 מבטיח את ההגנה על עקרון טובת הילד, בכך שהוא קובע שענייני המעמד לא יפרידו בין הילד לבין הורהו (ראו: עניין קוזמינה, בפסקה 14; עניין קליבורן, בפסקה 33).

בית המשפט אף התייחס לזכותו של ההורה המתאזרח לחיי משפחה. הורה בעל אזרחות שילדיו הקטינים אינם אזרחים, מצוי בחרדה שמא ילדיו יופרדו ממנו. גורלה של משפחתו תלוי על בלימה. כריכת מעמדו האזרחי של ההורה עם מעמדו האזרחי של ילדו הקטין נועדה להקנות לבני המשפחה יציבות וביטחון בכך ששלמות התא המשפחתי תישמר, וכי זכותם לחיי משפחה לא תפגע. זוהי תכליתו של סעיף 8, ולשם כך בחר המחוקק לקבוע כי בעניינים של מעמד אזרחי – הילד ילך אחר ההורה (ראו: עניין קוזמינה, בפסקה 14; בג"ץ 3917/03 עטאאללה נ' מדינת ישראל - משרד הפנים (29.3.2007); עניין קליבורן, בפסקה 33).

20. לצד זאת, קובעים החוק והפסיקה כי זכאות כאמור תוקנה רק לקטין שהוא תושב ישראל ושמרכז חייו מצוי בה. כך, התאזרחות מכוח סעיף 8 מוגבלת למקרים בהם קיימת זיקה חזקה בין הקטין ובין המדינה, המתבטאת בכך שמרכז חייו של הקטין הוא בישראל. זיקה זו נועדה להבטיח כי הזכות להתאזרח במדינה, תינתן רק לקטין שיש לו בעצמו שייכות למדינה. כך נמנעת הענקת אזרחות אוטומטית למי שנעדר זיקה כאמור.

21. מההלכה הפסוקה עולה כי כדי לקבוע קיומו של "מרכז חיים" בישראל, אין הכרח כי הקטין שהה בישראל כדין. כך, בעניין קליבורן, דובר בעותרת שנולדה בשנת 2000 בלידה ביתית' ודבר קיומה לא דווח לרשויות עד לשנת 2011. העותרת שם, שלאורך כל חייה שהתה בישראל באופן לא חוקי, טענה כי היא זכאית לאזרחות מכוח

סעיף 8. לטענתה, אביה קיבל את אזרחותו בשנת 2015 לפי סעיפים 5 ו-6 לחוק האזרחות, כשהיא הייתה קטינה ותושבת הארץ, ומשכך היא זכאית לאזרחות. משרד הפנים טען כי אין ליתן לעותרת שם אזרחות מכוח סעיף 8 מאחר שהיא לא שהתה בישראל כדין בשעת התאזרחותו של אביה, ומשכך אין לראותה כ'תושבת ישראל'.

בית המשפט (השופט נ' סולברג) בחן את פרשנות התיבה 'תושב ישראל', וקבע כי אין חובה שהקטין יהיה תושב בעל מעמד מוסדר ורישיון ישיבה בארץ, אלא די בכך שברמה המעשית מרכז חייו של הקטין הוא בישראל.

הדיון הפרשני – "התאזרחותו של אדם"

22. כפי שצוין לעיל, סעיף 8 לחוק האזרחות מורה כי "התאזרחותו של אדם מקנה אזרחות גם לילדו הקטין שביום ההתאזרחות היה תושב ישראל או תושב של אזור המוחזק על ידי צבא-הגנה לישראל והמתאזרח היה רשאי להחזיק בו." (ההדגשות שלי – ר. ר.).

המחלוקת בין הצדדים נעוצה בעיקרה בפרשנות טיבה של אותה 'התאזרחות' של ההורה (המודגשת בציטוט לעיל), שמכוחה זכאי הקטין להתאזרח ולהשוות את מעמדו למעמד ההורה. המערערים טוענים כי יש לפרש את המונח 'התאזרחות' במובנו המילולי – קבלת אזרחות בכל דרך שהיא. מנגד, המשיבה טוענת כי 'התאזרחות' משמעה קניית אזרחות הדרך הספציפית של התאזרחות לפי סעיפים 5-7 לחוק. משכך הסעיף אינו מכוון לילדיו הקטינים של מי שקיבל אזרחות מכוח שבות לפי סעיף 2 לחוק, כדוגמת המערער.

בטרם אתייחס למחלוקת הפרשנית האמורה, יובהר בראשית הדברים כי היא נוגעת רק לילדיו הקטינים של יהודי שקיבל אזרחות מכוח שבות לאחר שהתגייר. זאת, מאחר שככל שמדובר במי שהוא יהודי מלידה – כל ילדיו, הקטינים והבגירים, כמו גם נכדיו (ובני הזוג שלהם), זכאים לקבל אזרחות מכוח שבות.

23. פרשנות הוראת סעיף 8(א) לחוק האזרחות תיעשה בהתאם לכללי הפרשנות: תחילה תיבחן לשון החוק, שהיא כידוע נקודת המוצא לכל מהלך פרשני, והיא הקובעת את מתחם האפשרויות הפרשניות האפשריות. אם ייקבע כי לשון החוק "סובלת" יותר ממשמעות אחת, יהיה מקום להוסיף ולהידרש לתכלית החוק, כדי לאתר את האפשרות המגשימה באופן מיטבי תכלית זו (בג"ץ 5158/21 גורטלר נ' שר הרווחה, פסקה 18 לפסק דינו של מ"מ הנשיא ע' פוגלמן (28.12.2023); עע"מ 4846/20 פז חברת נפט בע"מ נ' יושב

ראש מועצת שמאי מקרקעין, פסקה 13 (30.8.2022); רע"א 10011/17 מי-טל הנדסה ושירותים בע"מ נ' סלמאן, פסקה 22 לפסק דינו של השופט מ' מזוז (19.8.2019)).

תכלית החיקוק מורכבת משני ראשים. הראשון הינו התכלית הסובייקטיבית של החוק, הנלמדת מכוונתו המוצהרת של המחוקק כפי שהיא עולה מההיסטוריה החקיקתית של החוק ומדברי הכנסת; והשני הוא התכלית האובייקטיבית של החוק – המדיניות, המטרות והערכים שדבר החקיקה נועד לשרת בראי מארג החקיקה במדינה דמוקרטית (ע"פ 1828/14 דאהן נ' מדינת ישראל, פסקאות 15-16 לפסק דינו של המשנה לנשיאה ח' מלצר (27.6.2019); דנג"ץ 7335/21 שרת הפנים נ' מרינצ'בה, פסקה 19 לפסק דינו של מ"מ הנשיא ע' פוגלמן (13.11.2023) (להלן: עניין ד"נ מרינצ'בה)).

לשון החוק

24. אני סבורה כי לא ניתן להסיק מסקנה פרשנית חד משמעית מלשון החוק, באשר היא "סובלת" הן את פרשנות המערערים והן את פרשנות המשיבה. כפי שהמערערים טוענים, על פי משמעותה הלשונית הפשוטה של המילה 'התאזרחות', היא מתארת את התהליך שבו אדם-שאינו-אזרח הופך לאזרח. עיון במילון אבן-שושן מעלה כי 'התאזרחות' היא "קבלת זכויות אזרח, קבלת נתינותה של מדינה: התאזרחות העולים בארץ" (אברהם אבן-שושן מלון אבן-שושן: מחדש ומעודכן לשנות האלפים 438 (משה אזר עורך ראשי, 2003). זוהי המשמעות הטבעית של לשון החוק.

מבט משווה לדין האמריקאי בהקשר זה מעלה מסקנה דומה. המונח 'Naturalization' בדין האמריקאי (שהוא התרגום המילולי למונח "התאזרחות" – אליהו מוזס מילון מונחים משפטיים: עברי-אנגלי 101 (מהדורה חמישית, 2006)), מתייחס לכל תהליך שבו אדם-שאינו-אזרח הופך לאזרח לאחר לידתו, בניגוד לאדם שהוא אזרח מלידה (ראו התיקון ה-14 לחוקה האמריקאית המבחין בין שני מקורות עקרוניים לאזרחות האמריקאית – קבלת אזרחות מכוח לידה והתאזרחות (USCS Const. Amend. § 1, Sec. 1, 14); וההגדרה בחוק הפדראלי ל-'naturalization' § 8 U.S.C. (1101(a)(23)).

25. יחד עם זאת, קריאת החוק מעלה כי המונח 'התאזרחות' נושא עמו גם משמעות לשונית נוספת וספציפית יותר – קבלת אזרחות מכוח ההליך הקונקרטי הקבוע בסעיפים 8-5 לחוק. כזכור, סעיף 1 לחוק ממפה את הדרכים השונות לקבלת אזרחות, ובתוך כך מתייחס לעילה של קבלת אזרחות מכוח התאזרחות, וזאת לפי סעיפים 8-5 לחוק. בהתאם

לכך, קובעים סעיפים אלה הוראות בדבר אזרחות הנקנית מכוח התאזרחות: סעיף 5 מוכתר בכותרת "התאזרחות"; סעיף 6 בכותרת "פטור מהתנאים להתאזרחות"; סעיף 7 בכותרת "התאזרחות של בעל ואישה"; וסעיף 8 בכותרת "התאזרחות של קטינים".

ואולם, אני סבורה כי המשמעות הספציפית שנוצקת למונח 'התאזרחות' בסעיף 1 ובכותרות יתר הסעיפים הנ"ל – איננה דוחה את הגישה הפרשנית של המערערים. זאת מאחר שסעיף 1 לחוק איננו סעיף הגדרות כי אם סעיף מבוא. החוק אינו כולל הגדרה למונח 'התאזרחות', והגדרה כזו אף איננה משתמעת ממנו. בהעדר הגדרה כאמור, אין הכרח כי השימוש במונח 'התאזרחות' בחוק יהיה עקבי – ובאופן עקרוני אין מניעה שבית המשפט יעניק פרשנות שונה לאותו הביטוי כאשר הוא מופיע בשני סעיפים שונים של אותו חיקוק, לפי ההקשר המתאים (בג"ץ 6032/94 רשת – חברת תקשורת והפקות (1992) בע"מ נ' רשות השידור, פ"ד נא(2) 790, 808 (1997)).

26. העולה מהאמור הוא כי הביטוי 'התאזרחות' שבסעיף 8(א) לחוק יכול מבחינה לשונית להתייחס הן ל'התאזרחות' במובנה הפשוט של 'קבלת אזרחות' סתם כך; הן ל'התאזרחות' במובנה הספציפי של קבלת אזרחות לפי סעיפים 5-7 לחוק. לכן, יש להוסיף ולבחון איזו פרשנות מבין השתיים מגשימה את תכלית החוק והולמת אותה בצורה המיטבית. זאת, בראי התכלית הסובייקטיבית של החוק, התכלית האובייקטיבית שלו ומיקום הסעיף בתוך המארג החוקי כולו.

התכלית הסובייקטיבית

27. את התכלית הסובייקטיבית של חוק יש לנסות לאתר בדברי הכנסת ובהיסטוריה החקיקתית שלו. החוק בנוסחו המקורי נחקק בשנת 1952 לאחר דיונים ארוכים, ולבסוף נקבע נוסח סעיף 8(א) כדלקמן: "התאזרחות מקנה אזרחות ישראלית גם לילדיו הקטינים של המתאזרח". בהמשך, בשנת 1968, נדון והתקבל תיקון מס' 2 לחוק האזרחות, אשר צמצם את תחולת סעיף 8 רק לקטינים שהם תושבי ישראל ושההורה המתאזרח שלהם הוא בעל המשמורת עליהם (להלן: תיקון מס' 2). להצעת החוק הראשונית משנת 1952 כלל לא צורפו דברי הסבר. להצעת התיקון לחוק משנת 1968 צורפו הדברים הבאים: "לפי החוק הקיים מביאה התאזרחותו של הורה להקניית האזרחות הישראלית לילדו הקטין, בין שנמצא אתו בישראל ובין שנמצא מחוץ לרשותו ובחוק-לארץ. מוצע להחיל את האזרחות הישראלית, דרך כלל, רק על הקטין שהוא תושב ישראל ושהמתאזרח מחזיק בו, אך שר הפנים יהיה רשאי להקנות אזרחות לקטין אף אם הוא נמצא בחו"ל".

עיון בדברי הכנסת מעלה כי לא ניתן לאתר בהם גישה אחידה וברורה ביחס לשאלה במחלוקת, וניתן להסיק בעקיפין מדברים שונים שנאמרו על ידי חברי כנסת שונים מסקנות אפשריות התומכות הן בעמדת המערערים והן בזו של המשיבה (ראו הדיונים בוועדה החוקה, חוק ומשפט של הכנסת בימים 29.1.1952 ; 5.6.1968 ; ו-19.6.1968). האינדיקציות העולות מדיוני הכנסת אינן מכוונות למסקנה אחת בדבר התכלית הסובייקטיבית של המחוקק. "כוונת המחוקק" המשתקפת בדברים איננה ברורה וחד-משמעית. משכך, יש לפרש את החוק בהתאם לתכלית האובייקטיבית של ההוראה (ע"א 71/18 הרשות הפלסטינית נ' יורשי המנוחה שרון בן שלום, פסקה 98 (10.3.2021)).

התכלית האובייקטיבית

28. כפי שפורט לעיל, סעיף 8 מבוסס על ההנחה ש"פערי מעמדות" בתוך הגרעין המשפחתי יוצרים קושי שיש להימנע ממנו. התכליות האובייקטיביות של הסעיף הן שמירה על שלמות התא המשפחתי של האזרח ועל יציבותו; ושמירה על טובתם של הילדים הקטינים, תוך מניעת מצב בו הילד ייוותר מחוסר מעמד וייקרע מזרועות הורהו האזרח.

29. לטעמי, פרשנות המערערים את סעיף 8 תואמת ומגשימה בצורה טובה יותר את התכליות הללו. כך, הגבלת המעמד של קטין נלווה רק לקטינים שהוריהם קיבלו אזרחות מכוח סעיפים 5-7 – מותרת את המשפחה שבה ההורה 'התאזרח' מכוח שבות במצב שאותו הסעיף מבקש למנוע. זאת משום שעל פי פרשנות זו, כאשר הורה 'מתאזרח' שלא מכוח סעיפים 5-7 אלא בדרך אחרת, ילדיו הקטינים לא יזכו להשוואת המעמד. המשיבה, הטוענת לפרשנות המבחינה בין משפחות שונות בהתאם לדרך בה קיבל ההורה את אזרחותו, צריכה לכן להצביע על טעם טוב העומד ביסוד הבחנה זו; קרי טעם המצדיק כי התכליות שהסעיף מבקש לקדם, אינן צריכות לחול על חלק מהמשפחות.

המשיבה ציינה בהקשר זה כי תהליך ההתאזרחות לפי סעיפים 5-8 לחוק, בשונה מקבלת אזרחות מכוח שבות, הוא ארוך, הדרגתי וכזה שתלוי בשיקול דעת. ואולם המשיבה אינה מבהירה מדוע יש בשוני הזה בין שני התהליכים כדי להצדיק את האבחנה בין זכויות הילדים של ההורה המתאזרח, ומהו הקשר בין אורך התהליך לבין זכותו של המתאזרח לחיי משפחה יציבים, וזכותם של הילדים לקבלת את האזרחות של המדינה שההורה שלהם הוא אזרח שלה. זאת ועוד, הליך ההתאזרחות הוא אמנם ארוך יותר וכפוף לשיקול דעת, ואולם אינני מקבלת את ההנחה שעשויה לעמוד ביסוד טענת המשיבה,

שלפיה מעמד אזרחי שהוא פרי של הליך התאזרחות הוא אמין או מבוסס יותר ממעמד אזרחי אחר (כדוגמת המעמד מכוח שבות), ומשכך הוא מצדיק מתן זכויות-יתר.

המשיבה לא נתנה כל טעם טוב לאבחנה ולקביעה לפיה אין מקום להקנות דווקא למי שקיבל אזרחות מכוח היותו יהודי שהתגייר ולילדיו את הזכויות הקבועות בסעיף 8; וזאת בניגוד למי שאינו גר יהודי וקיבל אזרחות בישראל באופן אחר. באין טעם או תכלית שעל בסיסם מוצדק להבחין בין קטינים שהוריהם התאזרחו מכוח שבות ובין קטינים שהוריהם התאזרחו מכוח התאזרחות – הרי שהתכלית האובייקטיבית של הסעיף מורה כי אין לצמצם את תחולתו.

30. יתרה מכך, לא זו בלבד שאין נימוק המצדיק את עמדת המשיבה לאבחנה שהיא מבקשת להחיל, אלא שאבחנה זו אף מביאה לתוצאות שהן על פני הדברים בלתי סבירות ולא רצויות.

כך למשל גישתה הפרשנית של המשיבה מבטאת העדפה למקבלי אזרחות מכוח התאזרחות על פני מקבלי אזרחות מכוח שבות. נניח כי פלוני הוא אב לילדים שנהפך לאזרח מכוח שבות לאחר הליך גיור; וכי אלמוני הוא אב לילדים שנהפך לאזרח מכוח התאזרחות. לפי גישת המשיבה ילדיו הקטינים של פלוני לא יהיו זכאים להשוות את מעמדם אליו; וזאת בניגוד לילדיו הקטינים של אלמוני, אשר יקבלו מעמד אזרח מכוח התאזרחות. ילדיו של פלוני זכאי השבות – לא; ילדיו של אלמוני המתאזרח – כן.

ואולם, הפליה זו הנובעת מפרשנותה של המשיבה, מנוגדת לתפיסה העקרונית שביסוד יתר הוראות הדין והרציונל העומד בבסיסם, המעניקה עדיפות דווקא לתהליך קבלת האזרחות של זכאי שבות על פני תהליך ההתאזרחות (בג"ץ 1188/10 פזרסקי נ' משרד הפנים, פסקה 40 (31.7.2013) (להלן: עניין פזרסקי); עניין סטמקה, בפסקה 79). כך למשל, בעוד ששבות מאופיינת במתן אזרחות אוטומטית ומידית והיא מקנה זכות "כמעט-אבסולוטית"; ההתאזרחות תלויה לעתים בהליך ארוך ומדורג, ומותנית בשיקול דעתו של שר הפנים (עניין סטמקה, סעיף 17; עניין פזרסקי, בפסקה 40). בהתאם לכך, קבלת הזכאות מכוח שבות כבן-זוג של יהודי לפי סעיף 4 לחוק השבות היא הליך פשוט וקצר באופן ניכר בהשוואה לקבלת אזרחות מכוח התאזרחות כבן-זוג של אזרח לפי סעיף 7 לחוק האזרחות (עניין פזרסקי, בפסקה 40); וכן בעוד שלרכישת אזרחות מכוח שבות נלווה סל זכויות המוקנה לעולה החדש, הליך ההתאזרחות אינו מזכה את המתאזרח באותן הזכויות. אין כל טעם טוב אם כן לכך שדווקא ילדיו של זכאי השבות – יופלו לרעה לעומת ילדיו של המתאזרח מכוח הוראות סעיפים 5-7 לחוק.

31. זאת ועוד – עמדת המשיבה מוליכה למצב אבסורדי שבו משתמע כי מוקנית העדפה לנכדיו של היהודי על פני ילדיו. נשוב אל פלוני. לגישת המשיבה, ילדיו של פלוני אינם זכאים לאזרחות מאחר שהם נולדו בטרם גיורו. עם זאת, המשיבה סבורה כי לאחר שהתגייר, צאצאיו של הגר הם זכאי שבות מאחר שהם צאצאים של יהודי. דהיינו, הילדים של פלוני לא יהיו זכאים לאזרחות מאחר שנולדו בטרם הגיור, ואולם ילדיהם – נכדיו של פלוני – יהיו זכאים לאזרחות מכוח חוק השבות. ילדיו של פלוני – לא; ילדי ילדיו של פלוני – כן. זהו ביטוי נוסף לקושי הטמון בגישת המשיבה.

32. נוסף על כך, פרשנות המשיבה מבטאת העדפה לקשר הזוגיות על פני קשר ההורות. זאת מאחר שלשיטתה בעוד שבן-זוגו של מי שקיבל אזרחות מכוח שבות יוכל להתאזרח לפי סעיף 7 – ילדיו אינם זוכים בכך. נחזור לפלוני, שפרשנות המשיבה אינה מקנה לילדיו הקטינים אזרחות. נניח כי לאחר שפלוני התגייר, הוא נישא לפלונית. כעת, פלונית זכאית להתאזרח, שכן היא חוסה תחת סעיף 7 לחוק. זוגתו של פלוני – כן; ילדיו של פלוני – לא. דהיינו, שאלבא ד'גישת המשיבה, יש יתרון בהקניית האזרחות לקשר הזוגיות על פני קשר ההורות.

אלא שעמדה זו אינה מתיישבת עם הגיונו הפנימי של משטר האזרחות, שלפיו קשר זוגיות המבוסס על חיים משותפים ואף על נישואין הוא קשר "חלש" יותר מקשר דם של הורות. בעוד קשר הזוגיות הוא בר-ניתוק ועשוי להיות זמני, קשר ההורות הוא על-זמני; בעוד קשר הזוגיות מותנה בקיומו של קשר שאינו פורמלי גרידא, קשר ההורות מתקיים אף בהעדר יחסים מהותיים; בעוד שקשר הזוגיות עשוי לעורר חשד שהוא משמש כמכשיר פיקטיבי להשגת אזרחות, קשר ההורות ניתן להוכחה חותכת בפשטות כעניין שבעובדה (ראו דברי השופט י' עמית בבג"ץ 1775/19 מרינצ'בה נ' שר הפנים, פסקה 40 (29.8.2021)). פרשנות המשיבה מבכרת את קשר הזוגיות על פני קשר ההורות, ואף מסיבה זאת היא בלתי סבירה ואיננה תואמת התפיסה העקרונית שעומדת ביסוד משטר האזרחות בישראל.

33. לא זו אף זו: יתכן שפרשנות המשיבה אינה מביאה רק לכך שפלונית עצמה מהדוגמה לעיל תזכה לאזרחות, אלא שגם ילדיה של פלונית (שנולדו טרם נישואיה לפלוני) יזכו לאזרחות. זאת מאחר שפלונית התאזרחה לפי סעיף 7, ועל כן על פני הדברים ילדיה הקטינים יוכלו להתאזרח כ"קטינים נלווים" לפי סעיף 8. ילדיו של פלוני היהודי הגר הזכאי לאזרחות מכוח שבות – לא; ילדיה של פלונית – כן. זאת חרף העובדה שפלונית התאזרחה אך ורק מכוח זיקתה לפלוני.

34. מן המקובץ עולה כי עמדת המשיבה מנוגדת ללוגיקה הפנימית של דיני השבות והאזרחות. גישה פרשנית זו לא רק שאינה תואמת את תכלית החוק, אלא שהיא גם הופכת את היוצרות: היא מביאה למציאות משפטית שבה השבות נחותה להתאזרחות; זיקת הילד נחותה לזיקת הנכד; קשר הזוגיות נחות לקשר הדם; וילדי האזרח הם בעלי מעמד נחות יותר מילדי בן-הזוג של האזרח. כידוע, במסגרת פרשנות חוק – יש להעדיף את הפירוש שיוצר עקביות ושלמות בהיגיון של המחוקק ומבטיח הרמוניה חקיקתית על פני פירוש שאינו מתיישב עם המדיניות העקרונית שעולה מהמארג החוקי הכולל והערכים הנובעים ממנו (ראו, מיני רבים: ע"א 3129/19 זולכל בע"מ נ' פקיד שומה חיפה, פסקה 62 (25.8.2022); דנג"ץ 5120/18 נשים קוראות ללדת למען חופש בחירה בלידה נ' מדינת ישראל, פסקה 104 (21.7.2021); רע"א 2575/18 יעקבסון נ' ליון, פסקה 43 (25.3.2019)). גם מטעם זה יש להעדיף את הפרשנות לה טענו המערערים.

35. המשיבה הפנתה בטיעוניה לעניין כלף, וטענה כי נקבעה בו הלכה מחייבת שלפיה סעיף 8 מתייחס אך ורק לקטינים שהם ילדים של הורים שקיבלו אזרחות לפי מסלול ההתאזרחות בחוק. באותו עניין נדון עניינו של מבקש אשר עזב את הארץ לפני קום המדינה ועבר ללבנון לצורך לימודיו. לאחר מכן, בשנת 1949 הוא ביקש לשוב ארצה ולקבל פנקס זיהוי (תעודת זהות) מכוח סעיף 8. זאת בהתבסס על פנקס הזיהוי שקיבלה אמו עם קום המדינה בהיותה תושבת הארץ (ככל שניתן להבין מפסק הדין, האם קיבלה את אזרחותה מכוח סעיף 3(א) לחוק האזרחות).

בפסק הדין בעניין כלף נקבע כי "ההוראה הכלולה בסעיף 8 הנ"ל חלה על ילדיו הקטינים של המתאזרח" והרי "המתאזרח" פירושו מי שהתאזרח בהתאם לכתוב בסעיף 5 לחוק האמור". לגישת המשיבה, פסק דין זה מבסס את עמדתה הפרשנית, מאחר שמאז ועד היום סעיף 8 לחוק האזרחות מדבר בלשון "התאזרחות" כשהוא מגדיר את ההורים שילדיהם זכאים לאזרחות.

36. אינני סבורה כי יש לקבל את עמדת המשיבה בהקשר זה. זאת מאחר שהיא אינה מביאה בחשבון את התמורות הרבות שחלו בדיני האזרחות בישראל מאז מתן פסק הדין בעניין כלף. כך, מאז שניתן פסק הדין בשנת 1953, תוקן חוק האזרחות כולו שוב ושוב. בתוך כך גם תוכנו של סעיף 8 השתנה ונוספו לו תנאים חדשים – כגון זה המורה כי הקטין יהיה תושב הארץ בשעת ההתאזרחות של הוריו וכי יהיה נתון במשמורתו. להמחשת הדברים, ככל הנראה מבקש האזרחות בעניין כלף לא היה רוכש אזרחות תחת משטר האזרחות הנוהג כיום, אף בהינתן הפרשנות המרחיבה של המערערים; וזאת מאחר

שלא היה תושב הארץ בשעה שאמו "התאזרחתה". תנאי זה נוסף רק בתיקון מס' 2 לחוק בשנת 1968.

על כך יש להוסיף כי מאז מתן פסק הדין, פותחו דיני האזרחות והשבות בישראל באמצעות פסיקה ענפה של בית משפט זה. בתוך כך, בין היתר, ניתן פסק הדין בעניין קליבוורן, בו נקבע כי תכלית סעיף 8 היא להבטיח את שלמות התא המשפחתי וכי יש לפרש אותו ברוח תכלית זו. כפי שהובהר לעיל, אף לכך יש השלכה ניכרת על ההכרעה במחלוקת בין הצדדים בהליך הנוכחי. הנה כי כן, הרקע הנורמטיבי לסעיף 8 השתנה ללא היכר מאז שנת 1953. המארג החקיקתי התפתח על ידי הכנסת, ופרשנות הדין בידי בית משפט זה עיצבה את משטר האזרחות הישראלי. אשר על כן, אני סבורה כי אין הכרח לפרש את סעיף 8 בהתאם לפסיקה משנות ה-50, אלא יש לעשות זאת בהתאם למצב הנורמטיבי בהווה – ובכללו תכלית החוק והוראותיו האקטואליות.

השפעת פרשנות המערערים על זכות השבות

37. ביסוד עמדת המשיבה עומדת הטענה לפיה חוק השבות יוצר הסדר ממצה ושלם לגבי בני המשפחה של היהודי הזכאים לקבל אזרחות – וכאמור, ילדי הגר שנולדו טרם הגיור אינם כלולים בו. לשיטתה, וכך אף נפסק בבית משפט קמא, עמדת המערערים "מרכיבה" את הוראות סעיף 8, שהוא חיצוני לחוק השבות, על ההוראות הנוגעות לקבלת אזרחות מחוק השבות.

אכן, חוק השבות מעניק בעצמו זכאות לבני משפחתו של היהודי, ובכלל זה ילדו של היהודי, נכדו, ובני זוגם. ואכן – וכפי שטענה גם המשיבה – הסדר זה מגדיר באופן ממצה את גבולותיה של זכות השבות, ואין להרחיב את מעגל הזכאים מעבר לאמור בו.

ואולם ההסדר הקבוע בחוק השבות הוא הסדר "סגור" בכל הנוגע לקביעת היקף זכאי השבות. הוא – ורק הוא – קובע מי זכאי לתעודת עולה, ומשכך חוסה תחת סעיף 2 לחוק האזרחות ומוקנית לו אזרחות מכוח השבות. אך המערערים אינם טוענים כי סעיף 8 מקנה להם מעמד של זכאי שבות, ועל כן אין בקבלת פרשנותם משום הרחבה של תחומי התפרשותו של חוק השבות. משכך, ההסדר השלם שבחוק השבות אינו מונע מהמערערים להעלות את הטענה שלפיה הם זכאים לאזרחות מכוח התאזרחות בהיות אביהם אזרח. פרשנות המערערים אינה "מרכיבה" את הוראת סעיף 8 על הוראות חוק השבות ומרכיבה אותן, אלא מתייחסת לעובדה שהאב הוא אזרח כנתון רלוונטי לשאלת זכאות הילדים להתאזרחות לפי סעיף 8.

38. בדיון בעל-פה שהתקיים לפנינו הוסיפה המשיבה וטענה כי קבלת פרשנות המערערים תוביל להשלכות רוחב בלתי רצויות. המשיבה גרסה כי נכד של יהודי שעולה לארץ הוא זכאי שבות; ואם נגדיר גם את הליך קבלת האזרחות שלו כ'התאזרחות' המקנה אזרחות גם לילדו הקטין – נרחיב את מעגל הזכאים בחוק השבות גם לנינים ולדורות הבאים. כך תורחב את הזכאות לאזרחות מכוח קרבה ליהודי לדור נוסף של צאצאי יהודים (הנינים), דור שהמחוקק לא ראה לנכון לכלול כדור זכאי בסעיף 4 לחוק השבות.

אף שפרשנות המערערים מרחיבה את מעגל הזכאים לאזרחות, היא אינה מוסיפה לחוק השבות "דור רביעי" בניגוד לכוונת המחוקק. חוק השבות מקנה ליהודי ולשני דורות של צאצאיו זכות ייחודית במינה: הם זכאים לקבל אזרחות אוטומטית, אף בהעדר כל זיקה אחרת לארץ מלבד זהותם או שורשיהם היהודיים. זאת, ללא תלות בכך שהיהודי בן משפחתם עולה יחד עמו לישראל, ללא דרישה של מרכז חיים בישראל, ואף כאשר היהודי בן-משפחתם איננו בין החיים. חוק השבות פותח אפוא את שערי המדינה לרווחה בפני היהודי ושני דורות של צאצאיו, כמעט ללא סייג או מגבלה (סעיף 4 לחוק השבות; בג"ץ 6247/04 גורודצקי נ' שר הפנים, פסקה 29 (23.3.2010); עניין ד"נ מדינצ'בה, בפסקה 18 לפסק דינה של השופטת י' וילנר).

התאזרחות היא כאמור תהליך שונה. משום כך, קטין המבקש אזרחות כנלווה להורה מכוח סעיף 8 מוגבל בארבע דרישות מכבידות שאינן מוטלות על מבקש האזרחות לפי חוק השבות. ראשית, הוא נדרש להוכיח כי הורהו הוא אזרח ישראלי. שנית, האזרחות תוקנה לו רק אם היה קטין בשעה שהורהו קיבל את האזרחות. שלישית, הוא נדרש להיות תושב ישראל בשעה שהורהו מקבל את האזרחות. ורביעית, עליו להיות תחת משמורת של ההורה שמכוח אזרחותו הוא מתאזרח.

כלומר, חוק האזרחות אינו מקנה לבנו-של-הנכד של היהודי זכות דומה לזו שהוא מעניק לנכד עצמו הזכאי לקבל אזרחות אוטומטית. לעומת הנכד, זכותו של הנין מוגבלת אף בהתאם לפרשנות המרחיבה של סעיף 8(א). על מנת לקבל אזרחות באמצעות סעיף 8, צריך יהיה להוכיח כי הנין היה כבר תושב הארץ כאשר ההורה שלו (הנכד) עלה ארצה וקיבל אזרחות, וכי הוא היה נתון במשמורת של אותו הורה. עוד יש להוסיף כי הדרישות המכבידות הללו מצמצמות באופן ניכר את החשש לו טענה המשיבה. זאת מאחר שספק רב אם יהיו מקרים של נכד של יהודי; שעולה ארצה כאשר בנו – הנין – הוא כבר תושב הארץ; וכאשר למרות זאת – הנין היה בחזקת אביו הנכד באותה עת.

עוד יובהר כי גם לפי פרשנות המשיכה, עשויים ילדיו של הנכד (הנינים) לזכות באזרחות ישראלית, אם הנכד בחר לעלות ארצה ולקשור את חייו בישראל. כך למשל, ילדיו של הנכד שייוולדו לאחר שקיבל אזרחות, יזכו באזרחות מכוח לידה, לפי סעיף 4(א) לחוק האזרחות. כלומר – ככל שמדובר במי ש"התאזרח" בישראל כדוגמת נכדו של יהודי, הוא עשוי בהמשך להביא להתאזרחות של ילדיו מכוח חוק האזרחות, ופרשנות המערערים לסעיף 8 עולה בקנה אחד עם עיקרון זה.

39. המסקנה העולה מכל האמור היא אפוא שפרשנות המערערים אינה מרחיבה את היקף זכאות השבות אף לנינים של יהודי, ולמעשה היא אינה מרחיבה את היקף זכאי השבות כלל.

40. סיכום ביניים: לאור כל האמור לעיל, אני סבורה כי יש לקבל את פרשנות המערערים לסעיף 8, לפיה הוראת הסעיף מקנה אזרחות לילדים קטינים תושבי הארץ של אזרחים – אף כאשר ההורה הרלוונטי קיבל את אזרחותו מכוח שבות. לשון החוק אינה מצביעה על מסקנה ברורה באשר לפרשנות הוראת סעיף 8, ואילו התכלית האובייקטיבית שלו מלמדת כי יש להחיל אותו אף על ילדיו הקטינים של אזרח מכוח שבות.

מן הכלל אל הפרט

41. המערער התגייר וקיבל לאחר מכן אזרחות מכוח שבות. באותה שעה הוא היה אב לשבעה ילדים קטינים – המערערים 1-7. הילדים היו כבר אז ועודם עד היום (חלקם לאחר שבגרו) – תושבי הארץ. שאלת אזרחותם לא עלתה כאשר האב קיבל אזרחות מאחר שהוא דיווח כאמור לרשויות האוכלוסין כי הוא רווק ללא ילדים.

על פי הפרשנות הנכונה של סעיף 8, קטין תושב הארץ שהוא ילדו של הורה שקיבל אזרחות מכוח שבות, ושנתון במשמורת של אותו הורה – זכאי לקבל אזרחות. המערערים 1-7 עונים על דרישות אלה, ולפיכך הם זכאים לאזרחות מכוח התאזרחות לפי סעיף 8.

תוצאה זו מתיישבת גם עם תכלית החוק. המערערים 1-7 הם תושבי הארץ; הם נולדו בה או הגיעו אליה בעודם פעוטות – ומעולם לא עזבו אותה; עברית היא שפתם וישראל היא מקום מושבם ומולדתם. כאן הם התחנכו, בגרו והכירו את בני זוגם; כאן גרים בני משפחתם וחבריהם, וכאן מצוי מרכז חייהם; אביהם וארבעת אחיהם הקטנים הם אזרחים ישראליים. שורשיהם נטועים בארץ הזו, ואין להם ארץ אחרת. משכך, כמו

גם לאור התכלית של שלמות המשפחה, ולאור האינטרס שהיה למערערים שהיו קטינים במועד בו אביהם קיבל אזרחות ישראלית – מוצדקת התוצאה לפיה הם יזכו יחד עם אביהם באזרחות ישראלית.

הטיעונים מכוח לידה ומכוח שבות

42. למעלה מן הצורך, נתייחס גם לשני הטיעונים האחרים שהעלו המערערים. אני סבורה כי יש לדחות את הטיעון מכוח לידה שהעלו המערערים. לטעמי צודקת המשיבה בטענתה לפיה מדובר בעתירה מוקדמת. זאת מכיוון שההליך המינהלי לא מוצה – ולמעשה טרם התחיל. הלכה היא כי אדם המעוניין לפנות לבית המשפט ולתבוע מהרשות כי תשנה מהחלטתה המקורית – צריך להקדים ולפנות אליה בעניין בטרם הוא נוקט בהליך משפטי (ראו, מיני רבים: בג"ץ 6466/23 פורום העצמאים מיסודה של ההסתדרות הכללית נ' שר התחבורה, פסקה 4 (19.9.2023)); וכדי שפנייה זו תהיה אפקטיבית, יש לכלול בה את עיקר הטענות המועלות בעתירה (בג"ץ 1615/24 הארגון לקידום זכויות הנכים נ' הממשלה, פסקה 2 (3.3.2024)).

המערערים לא הגישו בקשה למתן אזרחות מכוח לידה על פי נוהל 4.3.0001 – ומשלא העמידו למבחן את מימוש מדיניות הרשות בעניינם בנושא זה, אין מקום לדון בטענה זו לגופה. המערערים הרלוונטיים זכאים כמובן לפנות בעניינם למשיבה, וככל שבקשתם לא תיענה – לשוב ולפנות לבית המשפט. זאת מבלי שאני מחווה כל דעה ביחס לבקשה אפשרית כזו ותוצאותיה.

43. באשר לטיעון מכוח שבות, שלפיו המערערים זכאים לאזרחות לפי סעיף 4א(א) לחוק השבות – סוגיה זו זכתה לכינוי "גר גורר". זאת מאחר שהשאלה שעומדת בבסיסה היא האם ילדו של הגר שנולד טרם הגיר, זכאי לאזרחות מכוח זכות 'נגררת' לזכותו של ההורה הגר. כפי שהבהירו הצדדים בטענותיהם, הנחיות שמגר והנחיות רובינשטיין הביעו בעניין עמדות סותרות. בהנחיות שמגר נקבע בשנת 1972 כי חוק השבות מקנה אזרחות לכל "ילד של יהודי", אף אם בשעת לידתו של מבקש האזרחות טרם היה ההורה יהודי. זו הייתה העמדה הנוהגת במשך כ-30 שנים, עד שבאו תחתיה הנחיות רובינשטיין וקבעו קביעה הפוכה.

על פי הנחיות רובינשטיין, "הפרשנות הראויה של חוק השבות היא שזכויות שבות מוקנות לילדו של יהודי, שהוגדר ככזה בעת לידתו של הילד". על כן, נקבע כי מי ש"אביו או אמו התגיירו לאחר לידתו, הוא איננו זכאי לזכויות חוק השבות אלא אם יתגייר בעצמו". הפסיקה שבאה בעקבות כך, עלתה בקנה אחד עם העמדה שנקבעה בהנחיות רובינשטיין.

(ראו: עניין טפרה); והוסיפה על כך את מבחן "קשר הגורל", לצורך בחינת קיומה של זיקה אותנטית בין מבקש האזרחות ובין העם היהודי או בן משפחתו היהודי (בג"ץ 3203/10 שטה נ' שר הפנים (20.8.2013)).

כפי שציינה המשיבה, טיעון המערערים מכוח שבות עלה לראשונה בדיון בעל-פה בבית משפט קמא ולא נכלל בעתירה. על פני הדברים די היה בכך כדי לדחותו. לכן ומאחר שלטעמי יש לקבל את הטיעון מכוח ההתאזרחות, אינני סבורה כי יש להידרש לגופה לשאלת השלכתו של סעיף 4א(א) לחוק השבות על זכויות המערערים, ולהשלכת הנחיות רובינשטיין על כך. עוד יובהר בשולי הדברים כי בהתאם לפסיקת בית משפט זה, בחינת "קשר הגורל" היא בחינה שיש לנקוט בה נוסף על בדיקת התקיימות התנאים הפורמליים הקבועים בחוק השבות; וכי אין די ב"קשר גורל" לעם היהודי או לבן משפחה יהודי כדי להביא לבדו להקניית אזרחות מכוח שבות למי שאינו עונה על התנאים שבחוק השבות (בג"ץ 8030/03 סמוילוב נ' משרד הפנים, פ"ד נח(6) 115, פסקה 10 (2004); עניין פורדסקי, בפסקה 25).

האם היה מקום לדחות את העתירה מחמת חוסר ניקיון כפיים של האב?

44. ככלל, בית המשפט אינו נוהג לפתוח את שעריו למי שעושה דין לעצמו או מפר את החוק, וזאת בעניין הקשור בקשר ענייני לנושא שלגביו הוא עותר (בג"ץ 3483/05 די.בי.אס. שרותי לוויין (1998) בע"מ נ' שרת התקשורת, בפסקה 12 (9.9.2007) (להלן: עניין די.בי.אס.); דפנה ברק-ארז משפט מינהלי – משפט מינהלי דיוני 378-380 (כרך ד', 2017)). יחד עם זאת, בבחינת טענת-סף של אי-ניקיון כפיים, על בית המשפט לאזן בין חומרת התנהגותו של העותר, לבין חומרת הפגם המינהלי והפגיעה שתיגרם לזכויות העותר ולאינטרס הציבורי מדחיית העתירה. כך, כשמוגשת לבית המשפט עתירה בגין פעולה מינהלית הפוגעת באופן חמור ובלתי חוקי באינטרס הציבורי, במנהל התקין או בשלטון החוק, ייתכן כי לא יהיה די בחוסר ניקיון כפיו של העותר כדי להכשיל את העתירה (עניין די.בי.אס, בפסקה 27; עע"מ 7734/18 כהן נ' תמיר, פסקאות 46-49 (31.10.2021); בג"ץ 1318/12 נאות מזרחי בע"מ נ' עיריית חולון (15.10.2012); ראו להרחבה: יצחק זמיר הסמכות המינהלית – הביקורת השיפוטית: כללי הסף 2022 (2014)).

45. כפי שצוין בראשית הדברים, המשיבה טוענת כי לאור הכלל בדבר חוסר ניקיון כפיים, דין העתירה להידחות אף אם יתפרש החוק כשיטת המערערים. זאת מאחר שהמערער עשה דין לעצמו ולא סיפק לרשויות מידע על קיומם של ילדיו ורעייתו במועד בו הוא עלה ארצה, על אף שהתבקש לעשות כן.

ואכן מתיאור המשיבה שהמערער לא חלק עליו, עולה כי הליך הסדרת המעמד שלו היה רצוף שקרים והסתרה מכוונת של מידע מהותי. לכל אורך הדרך, החל מהגשת הבקשה מטעמו לעליה לארץ ועד לרישומו במרשם האוכלוסין כאזרח – המערער הצהיר כי הוא רווק, והסתיר מהמשיבה את המידע על אודות בת-זוגו וילדיו. משנת 2006 ועד לשנת 2015 – האב היה אזרח ישראלי, ואולם רשויות המדינה לא ידעו על עובדת קיומם של ילדיו. השאלה היא האם די באמור כדי להצדיק את דחיית עתירתם של המערערים כולם?

כפי שיובהר להלן, אני סבורה כי התשובה לכך היא שלילית. ראשית, השאלה שלפנינו איננה האם המידע החלקי שמסר האב לרשויות לאורך השנים מטיל רבב בזכותו-שלו לאזרחות. זוהי שאלה נפרדת שלא התעוררה בהליך דנן. השאלה היא כאמור האם די בהתנהלותו הבלתי תקינה של האב כדי להצדיק את דחיית הערעור באופן שישלול מילדיו את האפשרות לקבל אזרחות.

46. כאמור, האב הוא מי שפעל שלא כדין, הסתיר מהמדינה במשך שנים את מצבו המשפחתי לאשורו, העלים ממנה את קיום ילדיו ואף שיקר ביחס לכך. אולם הזכאות לאזרחות העומדת על הפרק היא של ילדיו, המערערים 1-7. באשר אליהם – אין חולק כי לא ניתן להאשימם, לא בכך שלא נרשמו בלידתם ולא בכך שאביהם לא גילה אודותיהם למדינה. לטעמי, לא יהיה זה ראוי 'להעניש' את המערערים 1-7, ולזקוף לחובתם את מחדליו של אביהם שנעשו בעת שהם היו קטינים.

כפי שפורט לעיל, סעיף 8 נועד לתכלית כפולה – הוא נועד להגן הן על הזכות לחיי משפחה של ההורה האזרח עם ילדיו; והן על טובת הילד. במילים אחרות, משעה שאחד ההורים הוא אזרח ישראלי, סעיף 8 רואה לנגד עיניו גם את טובתם של ילדיו הקטינים ומגן על האינטרסים שלהם – ושלו – שלא להיפרד זה מזה. הסעיף מקנה אפוא זכות עצמאית לילד הקטין להשתוות למעמד של הורה. על אף שזכותם של הקטינים היא נלווית לזו של האב – משעה שהאב קיבל אזרחות, הם הופכים לזכאים באופן עצמאי, בהיותם ילדים ומכוח העיקרון החשוב של טובת הילד. לפיכך, יש להימנע ככלל מלשלול זכויות של קטינים שהם ילדיו של אזרח (וכזהו האב במקרה דנן), רק בשל התנהגותו של אביהם.

47. שנית, טעם נוסף למסקנה שלעיל הוא שגם לו היה המערער מוסר למשיבה את המידע המלא אודות משפחתו במועד בו הוא ביקש אזרחות, לא ניתן היה לשלול מילדיו את זכותם לאזרחות. זאת מאחר שהעובדה שהמערערים לא היו בעלי מעמד תושבות

מוסדר בשעת התאזרחותו של האב, אינה משליכה על עצם זכאותם לאזרחות לפי תנאי סעיף 8. מסקנה זו נובעת מההלכה שנקבעה בעניין קליבורן, שלפיה סעיף 8 חל על קטינים שמרכז חייהם בפועל הוא בישראל, גם אם הם אינם בעלי רישיון ישיבה ומעמדם לא הוסדר (שם, בפסקה 37). יוער במאמר מוסגר כי התנהלותו של המערער דנן היא חמורה יותר מזו של האב בעניין קליבורן. אמנם גם שם המערער נולדה ב'לידה ביתית', ולא נרשמה במרשם האוכלוסין עם היוולדה. יחד עם זאת, בעניין קליבורן בשעה שהאב הגיש בקשה להתאזרחות, המידע אודות קיומה של בתו היה כבר מונח בפני הרשויות; בעוד שבמקרה דנן עובדת קיומם של המערערים 1-7 לא הובאה לידיעתה של המשיבה עובר להתאזרחות האב, אלא רק כמעט עשור מאוחר יותר.

48. מהאמור לעיל נובע כי זכותם לאזרחות של המערערים אינה נובעת משקרי המערער – שכן גם אלמלא היה משקר, היה על המשיבה להכיר בזכותם להתאזרח מכוח סעיף 8 לחוק על פי פרשנותו הנכונה. לכן, אינני סבורה כי יש בסיס לטענת המשיבה כפי שהועלתה בדיון בעל-פה לפנינו, לפיה המערער הוא זה ש"הביא על עצמו" את הקושי שאליו נקלעה משפחתו, בכך שלא הציג את המצב לאשורו בפני הרשויות בזמן אמת. אכן, המערער פעל שלא כדין בכך ששיקר ביחס למצבו המשפחתי, אולם כאמור גם אילו היה אומר את האמת במלואה, התוצאה המשפטית לא הייתה צריכה להשתנות (אלא שאז היו הילדים זכאים לקבל אזרחות במועד מוקדם יותר). משכך, אינני סבורה כי יש הצדקה לשינוי התוצאה המשפטית תוך פגיעה במי שאינו אחראי למחדל, והמסקנה אודות זכות המערערים לאזרחות עומדת בעינה חרף מעשיו החמורים של אביהם.

סוף דבר: אציע לחבריי לקבל את הערעור, במונח זה שפסק הדין של בית משפט קמא יבוטל, וכי נורה למשיבה ליתן אזרחות למערערים 1-7. עוד אציע כי בנסיבות העניין, ובפרט בהינתן התנהלותו של המערער כפי שהיא פורטה לעיל – לא ייעשה צו להוצאות.

49. בשולי הדברים ולאחר שקראתי את חוות דעתו של חברי, השופט א' שטיין, ברצוני להוסיף ולהבהיר כי חרף עמדתו – המהלך הפרשני בו נקטתי לא נועד כדי "לנווט את ההוראות הרלוונטיות של חוק האזרחות... למקום שמייטיב עם המערערים" (פסקה 1 לחוות דעתו). מדובר – כפי שהבהרתי בפירוט בחוות דעתי – במהלך פרשני הנדרש כאשר מונח חוקי מסוים ניתן למספר פירושים לשוניים שונים ויכול לשאת מספר משמעויות שונות. גם חברי סבור – כך נראה – כי במצב כזה על בית המשפט לבחור איזה מבין הפירושים הללו הוא סביר יותר (ראו למשל פסקה 13 לפסק דינו).

המחלוקת ביני לבין חברי נוגעת אם כן בעיקרה לאופן בו על בית המשפט לבחור בין האפשרויות השונות, ולהחליט מה מביניהן היא הפרשנות המסתברת יותר. חברי סבור כי המהלך הפרשני הנדרש צריך להתבסס בעיקרו על מכלול הוראות החוק ועל המסקנה הלכאורית הנובעת מהן באופן שיצור הרמוניה בין סעיפי החוק השונים. גם לטעמי יש להתייחס לחוק כמכלול, אלא שהדגש מבחינתי הוא על תכליתו כפי שהיא נלמדת ממכלול הוראות החוק ומההלכה הפסוקה. פרשנות כזו, כך אני סבורה, תייצר הרמוניה שאינה רק טכנית מילולית אלא גם רעיונית בהתייחס לחוק בכללותו. לטעמי הרמוניה כזו היא בעלת חשיבות רבה יותר.

ש ו פ ט ת

ממלא מקום הנשיא ע' פוגלמן:

1. מצטרף אני לתוצאת פסק דינה של חברתי, השופטת ר' רונן, אף לשיטתי, יישום עקרונות תורת הפרשנות התכליתית במקרה שלפנינו, מוביל למסקנה כי יש לפרש את סעיף 8 לחוק האזרחות, התשי"ב-1952 (להלן: חוק האזרחות או החוק) כחל גם על ילדים קטינים להורה שקיבל אזרחות מכוח חוק השבות, התש"י-1950 (להלן: חוק השבות). אבקש להעיר מספר הערות קצרות כלהלן.

2. מוכן אני להניח לטובת המשיבה כי בבחינת שתי הפרשנויות המתחרות שהוצגו לפנינו, הפרשנות שהוצגה על ידי המערערים מעוררת מורכבות במישור הלשון. זאת, בשים לב להקשר הפנימי של המונח "התאזרחות" בחוק האזרחות, כמפורט בחוות דעתה של חברתי (וראו: פסקאות 24-26 לחוות דעתה). ואולם, במישור הלשון כפשוטה, המונח "התאזרחות" יכול להתפרס גם על מצב הדברים שבו אדם קיבל את אזרחותו מכוח חוק השבות. איני סבור כי די במורכבות האמורה כדי לשלול את העיגון הלשוני לפרשנות המוצעת על ידי המערערים. יודגש כי בעבר, בית משפט זה כבר קבע כי יש ליתן למונחים זהים המופיעים בסעיפים שונים בחוק האזרחות משמעות שונה (עע"ם 348/21 שר הפנים נ' חמדון, פסקה 21 (4.7.2022); בג"ץ 3353/18 קליבורן נ' משרד הפנים, פסקה 37 (22.9.2020)); בג"ץ 10609/07 זועבי נ' שר הפנים, פסקה 49 (17.5.2011). בהתאם, איני סבור כי הפרשנות שלפיה סעיף 8 חל גם במצב הדברים שבו אזרחותו של ההורה הוקנתה לו מכוח חוק השבות נופלת מחוץ ל"מתחם האפשרויות הלשוניות" (ראו והשוו: עע"ם 4846/20 פז חברת נפט בע"מ נ' יושב ראש מועצת שמאי מקרקעין, פסקה 16 (30.8.2022); בג"ץ 6301/18 פוזננסקי כץ נ' שרת המשפטים, פסקה 35 לפסק דיני (27.12.2018)).

3. עמידה על התכליות של סעיף 8(א) לחוק מעלה כי הפרשנות שלפיה הסעיף חל גם כאשר הורה של הקטין קיבל את אזרחותו מכוח חוק השבות, היא זו המיטיבה להגשים את תכליתו של הסעיף באופן מובהק. כפי שצינתי בפרשה אחרת:

”תכלית החקיקה היא להבטיח כי הקטין 'יוצמד' להליך רכישת המעמד של ההורה, וכי השניים ייהנו ממעמד סטוטורי זהה שיבטיח כי לא יאלצו להיפרד כתוצאה משינוי במעמדו של מי מהם. אכן, סעיף 8 מבקש למנוע 'הפרדה בין הורה המשמורן השהה כדין בישראל לילדו הקטין שבא עימו לישראל' (בג"ץ 3917/03 עטאאללה נ' מדינת ישראל – משרד הפנים (29.3.2007) (להלן: פרשת עטאאללה)). הסעיף מכיר בחשיבות הרבה הנובעת לתחושה של יציבות וקבע שהיא מנת חלקם של הורה וילד שהליכי השגת המעמד שלהם כרוכים אלה באלה (עע"ם 9102/12 קוזמינה נ' משרד הפנים רשות האוכלוסין ההגירה ומעברי הגבול, פסקה 14 (26.8.2014) (להלן: עניין קוזמינה)).

ברי כי הגבלת תחולתו של סעיף 8 באופן ששולל את תחולתו על קטין כאשר הורה קיבל את אזרחותו מכוח חוק השבות, פוגעת ביציבות חייו של הקטין, פוגעת בטובת הילד ובזכות לחיי משפחה.

4. יובהר כי כפי שהדגישה חברתי, אין בהכרעתנו במקרה דנן להשליך על זכות הניתנות לבני משפחה מכוח חוק השבות. חוק השבות מבטא את הקשר בין יהודי התפוצות למדינת ישראל, בהעניקו זכות "שהיא כמעט אבסולוטית" ליהודי ולבני משפחתו לעלות לישראל ולקבל אזרחות (בג"ץ 3648/97 סטמקה נ' שר הפנים, פ"ד נג(2) 728, 751 (1999); בקשה לדין נוסף נדחתה בדנג"ץ 3063/99 רביניקוב נ' שר הפנים (22.8.2000)). כידוע, זכות השבות המוענקת לבן משפחה של יהודי אינה מותנית בעלייתו של היהודי, ואף אינה מחייבת כי ישהה בישראל עובר למימוש זכותו. מדובר בזכות הנוצרת מאליה מעצם קיומו של הקשר המשפחתי ליהודי (דנג"ץ 7335/21 שרת הפנים נ' מדינצ'בה, פסקה 12 לפסק דיני (13.11.2023)). לעומת זאת, ההסדר שבקבוע בסעיף 8 מוגבל ותחום, ועניינו אך בקטין שמקיים בפועל ובאופן מעשי קשרים לישראל, שמתבטאים הן בכך שמרכז חייו בישראל, הן בכך שהורהו, שלו נתונה המשמורת עליו, הוא בעל אזרחות ישראלית. בהתאם, אין בפרשנותנו לעניין תחולתו של סעיף 8(א), להשליך על חוק השבות, שתנאי הזכאות הקבועים בו שונים בתכלית.

5. לבסוף, אבקש לציין כי ניתן להניח שהשלכותיה של ההכרעה הפרשנית במקרה דנן על חיי המעשה יהיו מוגבלות, ולא בכדי שאלה פרשנית זו לא התעוררה במקרים

קודמים שנדונו על ידי בית משפט זה, על אף שמדובר בהסדרים מהוותיקים שבספר החוקים. זאת מאחר שכפי שציינה חברתי, יש להניח שמצב הדברים שבו ילדו של זכאי שבות יקיים את כלל התנאים המכבידים המנויים בסעיף 8, ולא יבוא בגדרו של חוק השבות, אינו נפוץ (ראו גם פסקה 38 לחוות דעתה של חברתי).

בנתון להערותיי אלה, מצטרף אני כאמור, לתוצאה המוצעת על ידי חברתי.

מ"מ הנשיא

השופט א' שטיין:

1. עיינתי בחוות דעתם של חבריי, מ"מ הנשיא ע' פוגלמן והשופטת ר' רונן, ושקלתי את דבריהם בכובד ראש. לצערי, לא אוכל להצטרף לעמדתם ולתוצאה אליה הגיעו. האמירה הידועה "מקרים קשים עושים דין רע" (Hard cases make bad law) מגשימה את עצמה בחוות הדעת של חבריי, אשר יש בהן כדי לסייע למערערים, מבקשי האזרחות הישראלית שחומקת מבין אצבעותיהם בעטיים של כללים פורמליים. כפועל יוצא מכך, אמנם המערערים באים על תיקונם, אך המשפט בכללותו יוצא נפסד. חבריי נוקטים במהלך פרשני יצירתי אשר עושה שימוש בכלי משפטי רב-עוצמה – "התכלית האובייקטיבית" – כדי לנווט את ההוראות הרלבנטיות של חוק האזרחות, התשי"ב-1952 (להלן גם: החוק), למקום שמיטיב עם המערערים, שמצבם מעורר אהדה, או, כלשונה של השופטת רונן, כדי להימנע מתוצאות "בלתי סבירות ולא רצויות". להשקפתי, גם אם נרחיק לכת ונמצא שאצל המחוקק נפלה שגגה, אין זה מתפקידנו לתקן שגגה זאת בדרך של חקיקה שיפוטית ולקרוא את הצדק לתוך החוק בניגוד למשמעותו הברורה (ראו: ע"א 3129/19 זנלכל בע"מ נ' פקיד שומה חיפה, פסקה 4 לפסק-דיני (25.8.2022)). תיקון שיפוטי מעין זה לא יהא נאמן לדברו של המחוקק; ולגישתי, טעם זה לבדו מחייב את הורדתו מסדר היום. יתרה מכך: שופט שמתקן את דברו של המחוקק כי למנוע תוצאה בלתי רצויה או בלתי צודקת כמוהו כמי שמודיע לכולי עלמא כי האמור בשפה ברורה ומובנת בהוראות חוק אינו בגדר סוף פסוק, וכי כאשר הוראת חוק כזאת או אחרת מביאה לתוצאה בלתי רצויה או בלתי צודקת, ניתן לעתור לבית המשפט, ולבקשו לקרוא את הצדק לתוך החוק.

כפי שכתב המלומד ניל מקורמיק,

"It's an old saying that 'hard cases make bad law'.
Its original meaning concerned cases in which the

law had a hard impact on some person whose situation aroused sympathy. In such cases, there was an inevitable, and often strong, temptation to offer a strained interpretation of the law to avoid the hard effect in the individual case. The slogan 'hard cases make bad law' amounted to an exhortation to refrain from bending the law on account of exceptional individual hardship" (NEIL MACCORMICK, RHETORIC AND THE RULE OF LAW: A THEORY OF LEGAL REASONING 49 (2005)).

2. פרשניו של דבר חקיקה חייבים לחפש ולמצוא את משמעותו האמיתית או המסתברת ביותר, ורק אותה. פרשנות זו היא המחייבת גם כאשר אינה מוליכה לתוצאה שנראית רצויה וצודקת ואינה מביאה את המקרה אשר הובא להכרעת בית המשפט ל"סוף טוב".

3. סעיף 8 לחוק האזרחות, שכותרתו "התאזרחות של קטינים", קובע בסעיף קטן (א) כדלקמן:

התאזרחותו של אדם מקנה אזרחות גם לילדו הקטין שביום ההתאזרחות היה תושב ישראל או תושב של אזור המוחזק על ידי צבא-הגנה לישראל והמתאזרח היה רשאי להחזיק בו.

מה היא אותה "התאזרחות" אשר מקנה אזרחות ישראלית לילדו הקטין של המתאזרח בתנאים הקבועים בסעיף 8(א) לחוק? האם, כעמדת המערערים, המילה "התאזרחות" מתייחסת לקבלת אזרחות בכל דרך שהיא, לרבות קבלת אזרחות מכוח שבות כאמור בסעיף 2 לחוק האזרחות; או שמא, כעמדת המשיבה – "התאזרחות", משמעה קבלת אזרחות אך ורק במסגרת ההליכים הקבועים בסעיפים 5-7 לחוק.

הערעור שלפנינו נסוב על שאלה זו.

4. המערער 8 קיבל את אזרחותו הישראלית מכוח שבות אחרי שהתגייר. ילדיו מבקשים לגזור מקבלת האזרחות הישראלית על ידי המערער 8 את זכאותם שלהם לאזרחות ישראלית. מנגד, המשיבה טוענת שגזירת זכאות כאמור אינה אפשרית במקרה זה, שכן קבלת אזרחות ישראלית מכוח שבות, אינה בגדר "התאזרחות" כמשמעה בחוק האזרחות.

5. סבורני כי במחלוקת זו עלינו לאמץ את עמדת המשיבה ולקבוע כי "התאזרחות" בה עוסק סעיף 8(א) לחוק האזרחות, משמעה קניית אזרחות ישראלית מכוח סעיפים 7-5 לחוק – ולא בדרך אחרת.

בהינתן האמור, דין הערעור להידחות.

משמעותו האמיתית של סעיף 8(א) לחוק האזרחות

6. לשון החוק היא "קו הזינוק" במלאכת הפרשנות (ראו, מני רבים: רע"א 7451/19 עזבון המנוח גבריאל אסולין ז"ל נ' דרויש, פסקה 6 (12.10.2020); בג"ץ 7583/22 המרכז לקידום מעמד האישה ע"ש רות ועמנואל רקמן באוניברסיטת בר-אילן נ' הרבנים הראשיים לישראל, פסקה 5 (14.1.2024); ע"א 3042/19 עו"ד אביחי ורדי, נאמן לנכסי החייב יצחק יפה נ' רייכמן, פסקה 21 (29.12.2020)), שכן, "הלשון היא זו הקובעת את גבולות פרשנות דבר החקיקה" (ע"א 1912/20 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' מח'ול, פסקה 16 (28.4.2021)). כאשר לשון החוק ברורה ואינה משתמעת לשתי פנים, "קו הזינוק" של מלאכת הפרשנות הוא גם "קו הסיום", שכן במקרים כאלה עסקינן בהוראת חוק אשר מדברת בעד עצמה ומעיקרה אינה פתוחה לפירושים שונים (ראו: ע"א 450/17 א.ס.בי.אן הלבשה בע"מ נ' מדינת ישראל רשות המיסים, פסקה 7 לפסק-דינו של השופט ד' מינץ (29.10.2019); עניין זנלכל, פסקה 4 לפסק-דיני והאסמכתאות שם (25.8.2022)).

7. בענייננו, סעיף 8(א) לחוק האזרחות עושה שימוש במונח "התאזרחות" ("התאזרחותו של אדם"). אמנם, אם נבודד ביטוי זה מההוראות האחרות של החוק, יהא בדינו לומר שהתאזרחות יכולה לבוא הן מכוחם של סעיפים 5-7 לחוק והן מכוחו של סעיף 2 לחוק בצירוף הוראות חוק השבות, התש"י-1950, כפי שסבורים חבריי. אולם, על מילותיו של חוק האזרחות שומה עלינו להביט כמכלול, שכן אין זה נכון לנתק את מילות החוק מסביבתן החוקית. אם נעשה כן, נחטא לאמת, שאחריה – ורק אחריה – מוטל עלינו לתור. הנשיא א' ברק לימדנו בהקשר זה כי "היחידה האורגנית אשר אותה מפרש השופט במישרין לא הוחקה בבדידותה. היא הוחקה כחלק מיחידה מקיפה יותר – היא דבר החקיקה השלם. כשם שאין לפרש קטע ביצירה ספרותית או מוסיקלית בלא לעיין ביצירה כולה, כן אין לפרש הוראה בחוק בלא לעיין בחוק כולו" (אהרן ברק פרשנות במשפט - פרשנות החקיקה, 308 (תשנ"ג) (להלן: ברק, פרשנות במשפט); כמו כן ראו: רע"א 7172/96 קרית בית הכרם בע"מ נ' הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה ירושלים, פ"ד נב(2) 508, 494 (1998)).

8. המונח מושא המחלוקת בענייננו – "התאזרחות" – מופיע בחוק האזרחות לא רק בסעיף 8, אלא בעוד שישה מקומות נוספים במסגרת סעיפי החוק השונים. כמו כן, מופיע מונח זה בשלוש כותרות של סעיפים, לצד הביטוי הדומה "להתאזרח" אשר מופיע בחוק ארבע פעמים נוספות. דומה כי לא יכולה להיות מחלוקת על כך שבכל אותם המקומות, משמעות המונח "התאזרחות" היא קבלת אזרחות לפי סעיפים 5-7 לחוק האזרחות וכי אין מדובר ברכישת אזרחות מכוח שבות על-פי אחד המתווים אשר נקבעו בחוק השבות.

- כך, למשל, בסעיף 1 לחוק האזרחות נאמר כי "אזרחות ישראלית נקנית [...] מכוח התאזרחות לפי סעיפים 5 עד 8".
- בסעיף 4(א)(2) לחוק נאמר כי אזרחים ישראלים מכוח לידה, יהיו "מי שנולד מחוץ לישראל כשאביו או אמו היו אזרחים ישראלים [...] (א) מכוח שבות [...] (ג) מכוח התאזרחות" – ללמדך שרכישת האזרחות הישראלית מכוח שבות שונה מ"התאזרחות" לפי סעיפים 5-8 לחוק האזרחות.
- בסעיף 5(א) לחוק (שכותרתו "התאזרחות", וניתן לכנותו "סעיף ההתאזרחות הראשי") נאמר כי "בגיר שאיננו אזרח ישראלי יכול לקבל אזרחות ישראלית על ידי התאזרחות" בהתקיים תנאים מסוימים.
- בסעיף 6(ה) לחוק (שכותרתו "פטור מתנאים להתאזרחות") נאמר כי "שר הפנים רשאי, לפי שיקול דעתו, להעניק אזרחות ישראלית בדרך של התאזרחות לתושב בגיר של אזור המוחזק על-ידי צבא-הגנה לישראל".
- בסעיף 7 לחוק (שכותרתו "התאזרחות בעל ואשה") נאמר כי "בעל ואשתו שאחד מהם אזרח ישראלי או שאחד מהם ביקש להתאזרח ונתקיימו בו התנאים שבסעיף 5(א) או הפטור מהם, יכול השני לקבל אזרחות ישראלית על ידי התאזרחות, אף אם לא נתקיימו בו התנאים שבסעיף 5(א)".
- לבסוף, בסעיף 14(א) לחוק נאמר כי "פרט לענין התאזרחות, אין רכישת אזרחות ישראלית תלויה בויתור על אזרחות קודמת".

9. הדברים מדברים בעד עצמם. מלשונו של חוק האזרחות, כמכלול, עולה בבירור כי משמעות המונח "התאזרחות" בחוק זה הינה "התאזרחות לפי סעיפים 5-7 לחוק" – ומשמעות זו בלבד.

10. מסקנה זו מעוגנת גם בכלל הפרשני הידוע, אשר קובע את חזקת השימוש האחיד והעקי במילות החוק. כלל זה הוסבר על ידי הנשיא ברק במילים אלו:

"מההרמוניה הנורמטיבית יש להסיק, כי אם דבר חקיקה אחד נוקט בהוראות שונות שבו בביטויים זהים, חזקה היא שמשמעותם זהה: זהות כביטוי מניחה זהות במוכח" (ברק, פרשנות במשפט, בעמ' 599).

כפי שציין בשעתו השופט ח' כהן, "כלל גדול הוא בפרשנות החוק שאין המחוקק משתמש תוך מעשה חקיקה אחד במונח אחד במובנים שונים" (ע"פ 52/63 היועץ המשפטי לממשלה נ' פייגנבאום, פ"ד יז 1081, 1085 (1963), ההדגשה הוספה – א.ש.; וכן ראו: רע"א 3530/21 אופטיקה הלפרין בע"מ נ' זיס, פסקה 20 (3.3.2022)).

11. חברתי, השופטת רונן, מציינת בחוות דעתה כי חוק האזרחות אינו כולל הגדרה למונח "התאזרחות", תוך שהיא מוסיפה כי "הגדרה כזו אף איננה משתמעת ממנו" (פסקה 25 לחוות דעתה).

דעתי שונה לחלוטין. מהשימוש האחיד שעשה המחוקק במונח "התאזרחות" בכל יתר הוראות החוק, ובפרט בהתחשב בשימוש שעשה המחוקק במונח זה בסעיף 1 לחוק (סעיף ה"מבוא") – עולה ההגדרה הלשונית הדרושה להכרעתנו בערעור דנן. לדידי, די בלשונו של חוק האזרחות לבדה כדי לקבוע כי "התאזרחות" כמובנה בסעיף 8 לחוק האזרחות הינה התאזרחות לפי סעיפים 5-7 לחוק בלבד. הווה אומר: אדם כדוגמת המערער 8, אשר רוכש אזרחות ישראלית מכוח שבות, אינו בגדר "מתאזרח" במובנו של חוק האזרחות. כפועל יוצא מכך, ילדיו של אדם כזה אינם יכולים לגזור את זכאותם לאזרחות ישראלית מרכישת האזרחות בדרך זו בהישען על האמור בסעיף 8 לחוק האזרחות.

12. למעלה מן הנדרש, אוסיף ואסביר כי למסקנה אליה הגעתי נגיע גם אם נניח – כפי שמניחים חבריי – כי המילה "התאזרחות" איננה חד-משמעית. במקרה זה, יהא עלינו, כאמור, לתור אחר משמעותה המסתברת ביותר של מילה זו – ולא אחר משמעות שנגזרת מערכים ומתכליות כאלה או אחרים. משמעותה המסתברת של המילה

"התאזרחות", כמו זאת של כל הוראת חיקוק, מצויה בעולמן של עובדות, ולא בעולמם של ערכים (ראו: אלכס שטיין "הגישה ההסתברותית לפרשנות" משפטים נ"ג (צפוי להתפרסם בהסתברותית)).
(להלן: הגישה ההסתברותית).
(https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4639107) (ב-2024),

המשמעות המסתברת ביותר של סעיף 8(א) לחוק האזרחות

13. להשקפתי, קביעת משמעותו של המִסָּר שהמחוקק ביקש להעביר באמצעות דבר החקיקה אינה שונה, בהיבט העקרוני, מקביעת עובדות בהליך משפטי, אשר אף היא נעשית לרוב בהיעדר ודאות מוחלטת. משכך הוא, כאשר עסקינן בדבר חקיקה הפתוח לפירושים שונים, עלינו להציב לנגד עינינו את רשימת הפירושים האפשריים ולאמץ את הפירוש אשר מסתבר יותר ממתחריו. במילים אחרות, עלינו לשאול את עצמנו: "מהי ההסתברות שהמחוקק בחר להעביר את המִסָּר הזה דווקא בהחליטו להשתמש במילים ובמשפטים שבהם הוא בחר להשתמש?" (בג"ץ 8029/21 בן ארי נ' השר לביטחון פנים, פסקה 59 לפסק-דין (30.5.2022); להצגתה המלאה של גישה פרשנית זו, ראו: Alex Stein, *Probabilism in Legal Interpretation*, 107 IOWA L. REV. 1389, 1399-1409 (2022); וכן ראו: הגישה ההסתברותית).

14. כאמור, סעיף 8 לחוק האזרחות נוקט במילים "התאזרחותו של אדם", "יום ההתאזרחות", "המתאזרח", וכו' וכו' אף היא "התאזרחות". בהינתן כל זה, הבה נשאל את עצמנו את השאלה הבאה: מהי ההסתברות שמחוקקנו-שלנו ביקש לשוות למילה "התאזרחות", דווקא בסעיף זה, משמעות שונה לגמרי מהמשמעות שהעניק לה בכל מקום אחר באותו חוק גופו – משמעות אשר מכירה גם ברכישת אזרחות מכוח שבות? בעיניי, ההסתברות זו הינה נמוכה עד-מאוד; ובוודאי שהיא נופלת בהרבה מההסתברות שהמחוקק ביקש להעניק למונח "התאזרחות" משמעות אחידה וזהה בכל סעיפי החוק.

15. מסקנה זו הולכת ומתחזקת לנוכח ההבחנה הברורה שעשה המחוקק בין מונחיו השונים של חוק האזרחות אשר נוגעים לענייננו.

כזכור, המערערים מבקשים לטעון כי "התאזרחות" משמעה כל "רכישת אזרחות" – לרבות רכישת אזרחות מכוח שבות. לשיטתם, המחוקק לא הבחין בין המונחים השונים וכלל אף את המונח הכללי "רכישת אזרחות" תחת המונח "התאזרחות". ברם, מהוראות חוק האזרחות עולה כי המחוקק הבחין היטב בין מונחים

אלה ועשה שימוש בכל אחד מהם בהקשר המתאים. הדוגמא הבולטת ביותר להבחנה זו מצויה בסעיף 14 לחוק האזרחות בו השתמש המחוקק, במשפט אחד, בשני ביטויים אלו באופן מובחן, באומרו כך: "פרט לענין התאזרחות, אין רכישת אזרחות ישראלית תלויה בויתור על אזרחות קודמת" (לדוגמאות נוספות לשימוש מובחן כאמור במונחים השונים הקשורים לקבלת אזרחות ישראלית, ראו: כותרת הפרק ראשון לחוק שהינה "רכישת האזרחות"; וכך ראו: סעיפים 4א(2), 10(ד), 11(א) ו-16 לחוק).

16. על הבחנת המחוקק בין "התאזרחות" לבין דרכים אחרות לרכישת אזרחות ישראלית ניתן וראוי ללמוד מהוראות חוק נוספות ומההיסטוריה החקיקתית שמאחוריהן.

כך, סעיף 11(א) לחוק האזרחות, בנוסחו עובר לתיקון מס' 2 לחוק, קבע כדלקמן:

11. ביטול התאזרחות

- (א) מי שרכש אזרחות ישראלית על ידי התאזרחות והוא –
- (1) רכש אותה על יסוד פרטים כוזבים; או
 - (2) נמצא בחוץ לארץ 7 שנים רצופות ואין לו קשר של ממש עם הארץ, ולא הוכיח שקשר כזה נפסק שלא מרצונו; או
 - (3) עשה מעשה שיש בו משום הפרת אמונים למדינת ישראל,
- יכול בית משפט מחוזי, על פי בקשת שר הפנים, לבטל את התאזרחותו.

בישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט מיום 15.7.1986, אשר דנה בתיקון מס' 2, הוסבר תיקון לסעיף הנ"ל בזו הלשון: "ועדה נכבדה זו קיבלה את ההחלטה שאפשר יהיה לבטל את האזרחות לא רק של מי שרכש אותה מכוח התאזרחות, כי אם גם אזרחות של מי שרכש אותה מכוח שבות" (ראו דבריו של מר' ש' גוברמן; הדגשה הוספה – א.ש.).

ואכן, בכדי להטמיע שינוי זה תוקן סעיף 11(א), כך שחלף הביטוי "התאזרחות" נקבע הביטוי "אזרח ישראלי" – כדלקמן:

11. ביטול התאזרחות אזרחות

- (א) מי שרכש אזרחות ישראלית על ידי התאזרחות והוא –
- (1) רכש אותה היה לאזרח ישראלי על יסוד פרטים כוזבים; [...].

עינינו הרואות: המחוקק סבר שהמונח "התאזרחות" בחוק האזרחות, כעניין עקרוני, אינו מתייחס אל מי שרכש אזרחות ישראלית מכוח שבות, ומכאן היה צורך בתיקון מס' 2 (יוער, כי נוסחו של סעיף 11(א) לחוק שונה מאז, אך ללא קשר לנקודה זו).

17. סבורני, אפוא, כי משמעות הביטוי "התאזרחותו של אדם" במסגרת סעיף 8(א) לחוק היא כי סעיף זה יחול רק על מי שהתאזרח לפי סעיפים 5-7 לחוק, ולא על כל מי שרכש אזרחות ישראלית בדרך כלשהי הכוללת שבות. בהינתן השימוש העקבי במונח "התאזרחות" בחוק האזרחות; ובהתחשב בהבחנה בין מונח זה לבין מונחים דומים אחרים אשר מופעים בחוק (כפי שנלמד מהוראות החוק גופו ומההיסטוריה החקיקתית) – פרשנות זו משקפת, בדרגת הסתברות גבוהה ביותר, את המסר שביקש המחוקק להעביר, כעניין של עובדה.

"התכלית האובייקטיבית" והערות נוספות

18. חבריי, מ"מ הנשיא פוגלמן והשופטת רונן, מטעימים כי תכליתו העיקרית של סעיף 8 לחוק האזרחות היא טובת הילד והזכות לחיי משפחה. לשיטתם, סעיף 8 לחוק נועד להגן על שלמות ויציבות התא המשפחתי. אמנם כן, מדובר בתכלית ראויה וחשובה – אך ספק גדול בעיניי אם המחוקק אכן ביקש להגשים תכלית זו במסגרת חוק האזרחות בנוגע לכל קטין באשר הוא, לרבות קטינים שהוריהם רכשו אזרחות מכוח שבות. זאת, בהינתן שהמחוקק כבר נתן דעתו לדאגה לקטינים ולבני משפחה של מי רכש אזרחות מכוח שבות, והסדיר סוגיה זו במסגרת סעיף 4 לחוק השבות. כפי שכבר נקבע בפסיקתנו, "הענקת הזכויות לבני משפחתו הלא-יהודים של זכאי השבות נועדה לאפשר לו לעלות יחד עם בני-משפחתו, הגם שאינם יהודים, כדי שיוכלו לחיות חיי משפחה משותפים בישראל" (בג"ץ 3203/10 שטה נ' שר הפנים, פסקה 10 (20.8.2013)), ובכדי "להקל על עלייתן של משפחות מעורבות אלה בשלמותן" (בג"ץ 265/87 ברטפורד נ' משרד הפנים, פ"ד מג(4) 793, 835 (1989)). לאור האמור, נראה כי סעיף 8 לחוק האזרחות אכן מכוון לשמירה על טובת הילד ועל יציבותו של התא המשפחתי. ברם, הוראה זו באה לספק מענה לבני משפחתו של המתאזרח מכוח חוק האזרחות כעניין ספציפי ועל פי תנאיה (בהתאם לסעיפים 5-7 לחוק) – להבדיל מקביעת הסדר כללי אשר נועד לחול על ילדיהם של כלל מקבלי האזרחות הישראלית באשר הם.

19. השופטת רונן מכירה בכך שהליך ההתאזרחות לפי סעיף 5 לחוק הוא הליך ארוך התלוי בשיקול דעתן של רשויות המדינה, בשונה מרכישת מעמד מכוח שבות, שהיא עניין

כמעט "אוטומטי"; אולם, סבורה היא, כי אין בשוני בין הליכי רכישת האזרחות של ההורה כדי להצדיק הבחנה לעניין זכאות הילד לאזרחות. בהקשר זה, דוחה היא את הטענה האפשרית לפיה מעמד אזרחי פרי הליך התאזרחות הוא "אמין יותר" ממעמד אזרחי שנקנה בדרך אחרת, ולכן מצדיק הבחנה כאמור. לגישתי שלי, ההבחנה בין ההליכים השונים אשר מובילים לזכאות הילד לאזרחות, אינה נעוצה ב"אמינות" ההליך כי אם באופיו ובמהות השיקולים הנלקחים בחשבון במסגרתו. בגדרי ההכרעה בבקשת ההתאזרחות של ההורה לפי סעיף 5 לחוק האזרחות (אליה מצטרף הקטין כ"קטין נלווה"), שוקל משרד הפנים "את מכלול השיקולים הרלוונטיים, מתוך הבנה של השפעת הכרעתו על הקטין הנלווה" (בג"ץ 3353/18 קליבורן נ' משרד הפנים, פסקה 37 (22.9.2020)) – זאת, מתוך ידיעה כי הענקת האזרחות להורה תעניק אזרחות גם לקטין (אשר, ככלל, אמור להיות מוכר למדינה בתור קטין שהוא "תושב ישראל" שחי במחיצת ההורה). מדובר, אפוא, בהכרעה הכפופה לשיקול דעת אשר "דורשת תשתית עובדתית מוצקה, והיכרות עם המתאזרח ועם התא המשפחתי הנלווה אליו" (עניין קליבורן, בפסקה 35). לא כך הוא כאשר ההורה רוכש אזרחות מכוח שבות, הליך שהוא, כאמור, כמעט "אוטומטי", אשר לרוב אינו כפוף לשיקול דעתן של הרשויות ואינו דורש היכרות עם התא המשפחתי של העולה לישראל.

20. כמו כן, סבורה השופטת רונן כי הפרשנות המוצעת על ידי המשיבה יוצרת הפליה לרעה של מקבלי אזרחות מכוח שבות בהשוואה למקבלי אזרחות מכוח התאזרחות – זאת, בניגוד לתפיסה העקרונית המעניקה העדפה דווקא לזכאי השבות. הפליה זו מתבטאת, לשיטתה, בהענקת אזרחות מכוח סעיף 8 לחוק האזרחות לילדיו הקטינים של המתאזרח ולא לאלו של זכאי השבות. הצגת מצב דברים זה כהפליה לרעה של זכאי השבות מוקשית בעיניי עד מאוד. כידוע, בני משפחתו של זכאי השבות נהנים מהסדר נדיב בהרבה, אשר מעניק להם אזרחות ישראלית כמעט ללא סייג, ואשר חל לא רק על ילדיו הקטינים של זכאי השבות, כי אם על כל ילדיו, וכן על נכדיו, בן זוגו, ובני הזוג של ילדיו ושל נכדיו. בשונה מכך, הענקת האזרחות לילדיו של המתאזרח לפי סעיפים 5-7 לחוק הינה מצומצמת ותלויה בתנאים מכבידים (עליהם עמדה חברתי בפסקה 38 לחוות דעתה). מדובר בהסדרים הנבדלים זה מזה, אשר כל אחד מהם מיטיב (עם זכאי השבות או עם המתאזרח) בהיבט אחר – ועל כן סבורני כי ההשוואה ביניהם כלל אינה רלבנטית.

21. מכל הטעמים שמניתי, אני סבור כי יש לפרש את סעיף 8(א) לחוק האזרחות כהוראה שאינה חלה על קטינים שהוריהם רכשו אזרחות מכוח שבות, ושלא בהתאם לסעיפים 5-7 לחוק האזרחות. לפיכך, המערערים 1-7, שאביהם רכש אזרחות מכוח שבות אחרי שהתגייר, אינם זכאים לאזרחות מכוח סעיף 8 לחוק האזרחות.

22. באשר לזכאותם של המערערים לאזרחות מכוח לידה או מכוח שבות (בפני עצמם) – כפי שציינה חברתי, השופטת רונן, מאחר שהמערערים 1-7 לא הגישו בקשות מתאימות בעניינים אלו לרשויות המוסמכות, הרי שיש לדחות את טענותיהם בעניין זה מחמת אי-מיצוי הליכים ומשום שעסקינן בעתירה מוקדמת (ראו, למשל: בג"ץ 4842/06 פלוני נ' שר הפנים, פסקה 10 (11.4.2007); עע"מ 259/22 Oleksii Khotynets נ' מדינת ישראל - משרד הפנים, פסקה 10 (17.1.2022)).

סוף דבר

23. חוק הוא חוק, ועלינו לפסוק את הדין בהתאם למשמעותו האמיתית גם כאשר משמעות זו אינה מאפשרת לנו להביא את הסיפור האנושי שנפרש לפנינו לסוף טוב. אם תשמע דעתי, אפוא, נדחה את הערעור שלפנינו. לאור מכלול הנסיבות, לא הייתי מחייב את המערערים בהוצאות לטובת המשיבה.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק-דינה של השופטת ר' רונן אליו הצטרף ממלא מקום הנשיא ע' פוגלמן, כנגד דעתו החולקת של השופט א' שטיין.

ניתן היום, י' בסיון התשפ"ד (16.6.2024).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

מ"מ הנשיא